

Колонка головного редактора

Г. М. Перепелиця — головний редактор..... 2

Актуальна тема

О. М. Гришуткін. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств в умовах експортного контролю 4

Безпека та нерозповсюдження ЗМЗ

С. І. Кондратов. Деякі міркування про місце України у глобальних процесах ядерного нерозповсюдження і роззброєння 11

Законодавство в сфері експортного контролю

Ю. Г. Лазаренко. Питання дерегуляції господарської діяльності, пов'язаної з міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання 18

Т. О. Владіміров. Роз'яснення та аналіз змін основних положень постанови Кабінету Міністрів України від 13.07.2011 р. № 746 «Про затвердження Порядку справляння плати за надання платних адміністративних послуг з оформлення та видачі документів у галузі державного експортного контролю і переліку платних адміністративних послуг, що надаються Державною службою експортного контролю, та розміру плати за їх надання» 21

Експортний контроль в ЄС

О. Я. Бовенко. Реформування системи експортного контролю Європейського Союзу..... 26

Внутрішньофірмовий контроль

О. С. Наквакін. Внутрішньофірмовий експортний контроль у державній компанії..... 30

Запитуйте: відповідаємо

Є. О. Грицай..... 35

Міжнародне співробітництво

Л. В. Чечеюк. Інформаційне повідомлення щодо візиту делегації України до Сполучених Штатів Америки у рамках двостороннього співробітництва в галузі експортного контролю 38

Вісник експортного контролю

Журнал Науково-технічного центру експорту та імпорту спеціальних технологій, техніки та матеріалів

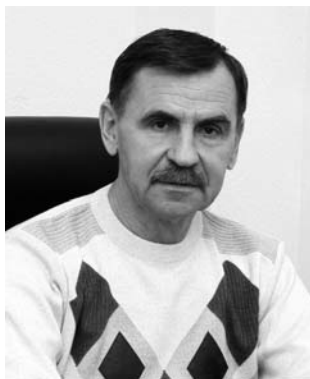
Керівник проекту — **Олександр Сівер**
Співкерівник проекту — **Олександра Бовенко**
Головний редактор — **Григорій Перепелиця**
Дизайн-проект — **Інна Котлінська**
Літературний редактор — **Лідія Манченко**

Фото на обкладинці: українська офіційна делегація під час візиту до Вашингтону (США), у рамках співробітництва у галузі експортного контролю, 30 жовтня – 5 листопада 2011 року.

Журнал розповсюджується безкоштовно серед організацій та установ, що професійно займаються проблематикою експортного контролю. Видання здійснюється за фінансовою підтримкою Державного департаменту США за Програмою допомоги в галузі експортного контролю та прикордонної безпеки (EXBS) і відділу з питань політики експортного контролю та співробітництва при Національній адміністрації ядерної безпеки Міністерства енергетики США. При використанні матеріалів посилення на «Вісник Експортного Контролю» обов'язкове. За дозволом на цитування та передрук матеріалів звертатися до редакції. Редакція може не поділяти думки авторів публікацій. Усі використані матеріали є власністю авторів. За надруковані матеріали редакція відповідальності не несе. Виходить 4 рази на рік. Наклад 300 примірників.

Підготовка до друку – ТОВ «Комп'ютерно-видавничий, інформаційний центр».

Адреса редакції: 04080, м. Київ, вул. Фрунзе 19—21,
Тел. (38 044) 463-71-47, факс (38 044) 462-55-55

Зміст четвертого номеру нашого журналу зазвичай має віддзеркалювати своєрідний підсумок тих подій і тенденцій, які відбувалися у сфері експортного контролю протягом року. Серед цих подій і тенденцій найбільша увага наших читачів була прикута до змін законодавства та нормативно-правової бази, що регулює діяльність підприємств при здійсненні ними міжнародних передач товарів, які підлягають експортному контролю. Відгукуючись на таку зацікавленість читачів журналу, ми вирішили розмістити у цьому номері дві статті на цю актуальну тему.

Одна стаття присвячена зовнішньоекономічній діяльності підприємств в умовах експортного контролю. В ній розглядаються практичні кроки, які мають зробити підприємства на шляху до здійснення ними міжнародних передач товарів, до яких застосовуються процедури державного експортного контролю. У статті наведені посилання на діючу нормативно-правову базу експортного контролю, надані пояснення мети кожного кроку та процедури його виконання. Важливою перевагою цієї статті є те, що у ній даються практичні поради керівникам підприємств стосовно роз'яснення та втілення ідеї дотримання експортного контролю як позитивної довгострокової інвестиції та інші корисні поради щодо отримання дозвільних документів.

Зі сфери законодавчої бази в журналі також дається роз'яснення та аналіз змін основних положень Постанови Кабінету Міністрів України від 13 липня 2011 р. № 746 «Про затвердження Порядку справляння плати за надання платних адміністративних послуг з оформлення та видачі документів у галузі державного експортного контролю і переліку платних адміністративних послуг, що надаються Державною службою експортного контролю, та розміру плати за їх надання».

Питання ядерного нерозповсюдження було також однією з пріоритетних тем нашого часо-

пису протягом року. 2011 рік запам'ятався у цьому сенсі тим, що в ньому виповнилась 15 річниця з того часу, як Україна позбулася ядерної зброї. Та, незважаючи на цей багаторічний термін, у країні, як в її політикумі, так і в суспільстві, не вщухають дискусії щодо оцінки такого історичного рішення. Одні воліють повернутися до програми створення власної ядерної зброї, інші наполягають на додаткових гарантіях безпеки для нашої країни. Свою оцінку цим подіям і рішенням дає відомий експерт у галузі ядерного нерозповсюдження Кондратов С. І. у статті під назвою «Деякі міркування про місце України у глобальних процесах ядерного нерозповсюдження і роззброєння». В ній подана еволюція поглядів на проблему ядерного нерозповсюдження, аналіз глобальних тенденцій, пов'язаних як з розповсюдженням зброї масового знищення, так і з прагненням звільнити світ від цієї загрози.

У статті, присвяченій реформуванню системи експортного контролю ЄС, розглянуті перші кроки Спільноти у цьому напрямку. Проаналізовані положення Зеленої Книги щодо системи контролю ЄС над експортом подвійного використання, а також пропозиції, що стосуються Регламенту Європарламенту та Ради, яким будуть вноситись зміни та доповнення до Регламенту (ЄС) № 428/2009.

У цьому номері ми не оминули увагою і проблеми внутрішньофірмового контролю. Цій проблематиці присвячена публікація «Внутрішньофірмовий експортний контроль у державній компанії». Практика та механізми підвищення ефективності системи внутрішньофірмового контролю показані на прикладі досвіду роботи Служби експортного контролю державної компанії «Артем». За останні роки цей підрозділ Компанії перетворився у своєрідний аналітично-консультативний центр, який, окрім відповідних функцій контролю та отримання дозволів/висновків, здійснює прогнозування

ризиків по своєму напрямку на стадії планування зовнішньоекономічної діяльності підприємства та надає консультації з питань експортного контролю дочірнім підприємствам Компанії, потенційним замовникам своєї продукції, здійснює обмін досвідом з аналогічними підрозділами підприємств авіаційної галузі з різних регіонів України.

У попередньому номері ми публікували матеріал про досвід роботи страхової компанії «Проксіма» у сфері ОПК. Цей досвід зацікавив читачів нашого журналу і вони звертаються з проханням надати більше інформації про цю компанію. Ідучи їм назустріч, ми надаємо такий інформаційний матеріал у цьому номері журналу.

Традиційною в нашому журналі стала рубрика «Запитуйте: відповідаємо». На запитання відповідає начальник відділу Державної служби експортного контролю України Грицай Є.О. У цьому номері читач звертається за роз'ясненням терміну «попередня ідентифікація товарів», оскільки, на його думку, жодний нормативно-правовий акт у галузі державного експортного контролю України не містить його тлумачення, а також пояснень, що саме включає ця процедура та як вона повинна проводитися суб'єктом господавання.

На завершення у рубриці «Міжнародне співробітництво» ми висвітлюємо візит делегації України до Сполучених Штатів Америки у рамках двостороннього співробітництва в галузі експортного контролю, який проходив з 30 жовтня до 5 листопада 2011 р. у м. Вашингтон. Візит та заходи, що передували його проведенню, були спрямовані на поглиблення та подальший розвиток двостороннього співробітництва України у галузі експортного контролю, посилення впливу України та підвищення її авторитету як держави-експортера контрольованих товарів, поширення інформації про експортний контроль в Україні, пошук спільних шляхів оперативного реагування на виклики сьогодення, пов'язані з неконтрольованим розповсюдженням зброї масового знищення, систем її доставки та відповідних технологій, небезпекою виникнення й загострення регіональних збройних конфліктів, поширення міжнародної злочинності і тероризму, а також залучення міжнародної технічної допомоги для подальшої розбудови державної системи експортного контролю України.

Отже, ми сподіваємося, що цей передноворічний номер також буде цікавим для вас і у ньому ви знайдете відповіді на питання, які виникають у процесі вашої професійної діяльності.

З повагою,

Головний редактор

Г. М. ПЕРЕПЕЛИЦЯ

Гришуткін О. М.
кандидат економічних наук,
заслужений працівник промисловості України

Зовнішньоекономічна діяльність підприємств в умовах експортного контролю

У статті розглядаються кроки, які мають зробити підприємства на шляху до здійснення ними міжнародних передач товарів, до яких застосовуються процедури державного експортного контролю. Надано пояснення мети кожного кроку та процедури його виконання. У статті наведені посилання на діючу нормативно-правову базу експортного контролю.

Підприємства, які працюють на зовнішньоекономічних ринках із «звичайними» товарами та дотримуються вимог законодавства, мають впевненість, що укладені ними зовнішньоекономічні договори (контракти) про постачання «звичайних» товарів не будуть мати перешкод з боку державних органів під час їх виконання.

Проте підприємства, які працюють на зовнішньоекономічних ринках з «чутливими» товарами, до яких відносяться товари військового призначення, товари подвійного використання та інші товари, до яких застосовуються процедури державного експортного контролю, такої впевненості не мають. Таке становище обумовлено додатковою «перешкодою» у роботі підприємств із «чутливими» товарами – застосуванням до цих товарів інструментів експортного контролю та дозвільної системи їх міжнародних передач.

Більшість «недалекоглядних» підприємців сприймають застосування до їхніх товарів інструментів експортного контролю як бюрократичну перепону, яка призводить до зниження конкурентоспроможності таких товарів. Така точка зору є обмеженою та небезпечною.

Проте «далекоглядні» підприємці сприймають експортний контроль як підґрунтя для їхньої впевненої роботи на зовнішніх ринках та як необхідний для інтересів держави засіб забезпечення національної та міжнародної безпеки. Саме виходячи із зазначеного, ставлення підприємців до цілей експортного контролю має

бути відповідальним. Керівництву підприємств слід добре розуміти, що:

- експортний контроль є необхідним для їхнього підприємства, тому що саме він захищає підприємство від санкцій, пов'язаних із порушенням встановленого порядку здійснення міжнародних передач «чутливих» товарів;
- виконання правил експортного контролю дає змогу підприємству мати позитивний імідж;
- скандали, пов'язані з експортом «чутливих» товарів, змушують державні органи посилювати контроль по відношенню до підприємства.

Порада:

Керівництву підприємств треба донести до персоналу ідею дотримання експортного контролю як позитивну, довгострокову інвестицію.

Підприємці, і перш за все керівництво та персонал підприємств, мають якнайкраще дотримуватися вимог експортного контролю.

Персонал підприємства має добре розуміти, що експортний контроль сприяє збереженню позитивного іміджу підприємства на зовнішньоекономічних ринках та повинен сприйматися як довгострокові інвестування у зовнішньоекономічну діяльність.

Виходячи з необхідності виконання вимог експортного контролю, важливим завданням його практичної імплементації персоналом підприємства є виявлення відповідних ризиків та вирішення комплексу питань, пов'язаних із впровадженням відповідального підходу до

здійснення міжнародних передач товарів. Персонал підприємства повинен бути у змозі завчасно виявляти ризики, пов'язані із застосуванням інструментів експортного контролю.

Головним завданням зовнішньоекономічної діяльності підприємств із «чутливими» товарами має бути завчасне визначення заборон та обмежень, пов'язаних із міжнародними передачами таких товарів.

З метою зменшення комерційного ризику підприємства, зазначені заборони, обмеження та інші вимоги експортного контролю мають бути чітко визначені ще до підписання контракту та планування виробництва.

Правила:

Виготовляючи «чутливу» продукцію, підприємство має бути впевненим, що відносно її експорту немає обмежень чи заборон, а споживач продукції є надійним.

Увага !

Якщо підприємство вже виготовило «чутливу» продукцію, але не з'ясувало надійності споживача та наявності обмежень чи заборон на її експорт, воно може зазнати фінансових збитків у зв'язку з відмовою у наданні дозвілних документів. Підприємство у такому разі буде змушене сплатити витрати на виробництво, штрафні санкції за контрактом і, на додаток до цього, може втратити свого замовника назавжди.

З метою впевненої роботи на зовнішньоекономічних ринках «чутливих» товарів, підприємство має виконати декілька обов'язкових кроків, які є передумовою такої роботи. Основні кроки підприємства в умовах експортного контролю наведено на Рис. 1.

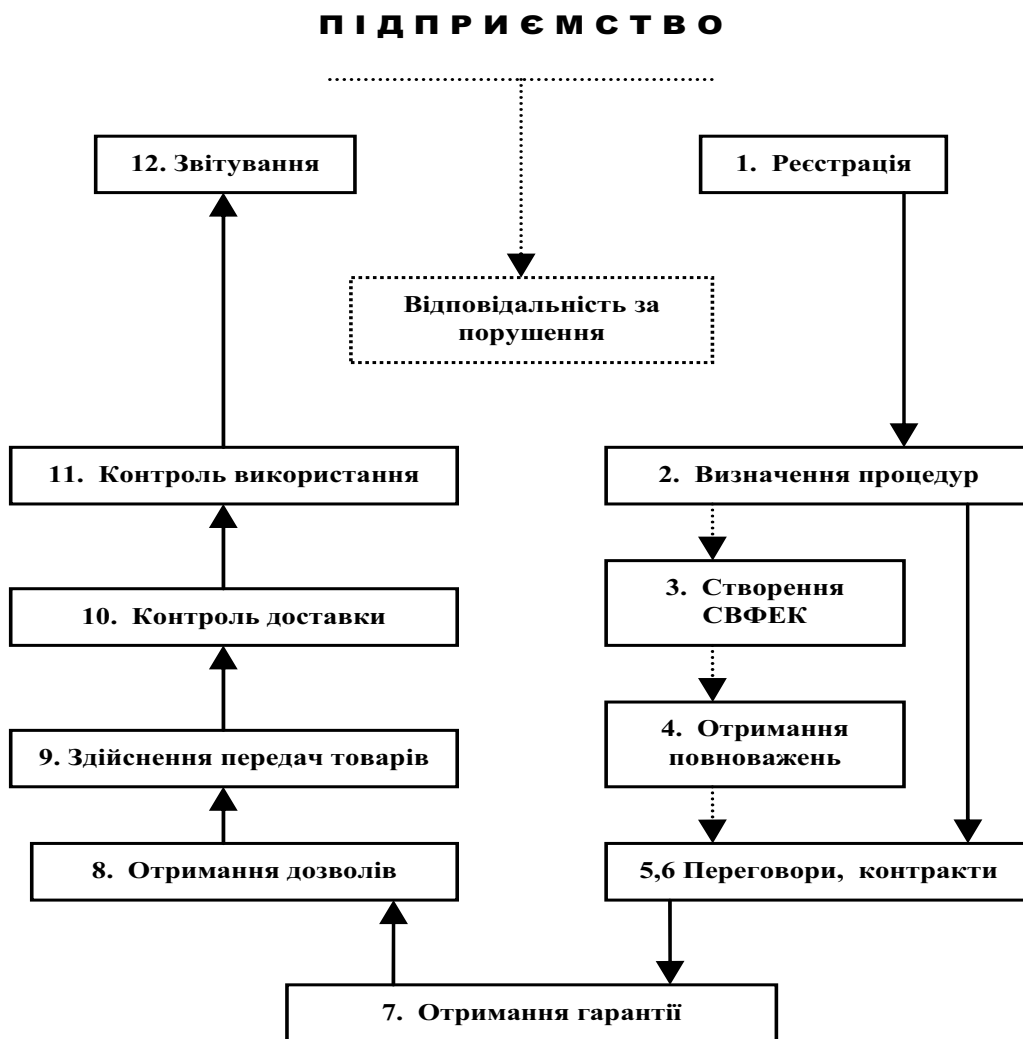

Рис. 1. Основні кроки підприємства в експортному контролі

Крок перший:**реєстрація підприємства у Держекспортконтролі**

Реєстрація підприємства у Держекспортконтролі є першим і досить важливим кроком у процедурах експортного контролю. Саме на етапі реєстрації здійснюється класифікація товарів підприємства щодо їх віднесення до товарів, відносно яких застосовуються процедури державного експортного контролю. За підсумками такої реєстрації підприємство отримує статус суб'єкта здійснення міжнародних передач товарів. Отримання такого статусу є обов'язковою передумовою для подальшого отримання підприємством відповідних дозвільних документів Держекспортконтролю на право здійснення міжнародних передач «чутливих» товарів.

* відносно реєстрації дивись статтю 12 Закону [1], а також Інструкцію [2].

Крок другий:**визначення процедур експорту/імпорту товарів**

Особливістю національного законодавства з експортного контролю є наявність у ньому різних процедур експорту/імпорту товарів залежно від класу товарів («військові» або «подвійні») та від наявності заборон чи обмежень на експорт товарів до конкретної держави.

а) процедури залежно від класу товарів

Якщо за підсумками реєстрації товари віднесені до:

- таких, що не підлягають державному експортному контролю, то їх експорт/імпорт здійснюється без застосування дозвільних процедур експортного контролю;

- «подвійних», то їх експорт/ імпорт здійснюється із застосуванням дозвільних процедур за загальною схемою експортного контролю;

- «військових» або таких, що є матеріальними носіями секретної інформації, то до їх експорту/імпорту застосовуються дозвільні процедури, а умовою здійснення такого експорту/імпорту є отримання підприємством спеціальних «повноважень» на таку діяльність.

б) процедури залежно від наявності обмежень

Якщо за підсумками реєстрації визначено наявність обмежень на експорт товарів до конкретної держави, то укладання контракту на їх експорт може здійснюватися лише після отримання підприємством відповідного дозвільного

документа (висновку) Держекспортконтролю на право проведення переговорів, пов'язаних із укладанням такого контракту.

в) процедури залежно від типу дозвільного документа

Якщо підприємство лише періодично здійснює міжнародні передачі «чутливих» товарів, воно може робити це за загальними процедурами експортного контролю шляхом отримання разових дозвільних документів.

Якщо підприємство є постійним «гравцем» на зовнішньоекономічних ринках «чутливих» товарів, то воно має можливість отримати генеральні та відкриті дозвільні документи. Але така можливість є нічим іншим, як своєрідним привілеєм і тому потребує від підприємства додаткового кроку у вигляді створення власної системи експортного контролю та її державної атестації як «системи внутрішньофірмового експортного контролю» підприємства (скорочено – СВФЕК).

Крок третій:**створення СВФЕК**

Створення підприємством СВФЕК в цілому є рекомендаційною нормою законодавства, але, враховуючи специфіку міжнародних передач «чутливих» товарів, підприємствам, які мають намір здійснювати на міжнародному ринку відповідні операції з такими товарами, створення СВФЕК є вигідним як з точки зору безпеки існування підприємства, так і з точки зору його економічної вигоди.

* відносно СВФЕК див. статтю 14 Закону [1], а також Методичні рекомендації [3] та Порядок [4].

У той же час, відповідно до законодавства, створення підприємством СВФЕК є обов'язковою передумовою отримання підприємством генеральних та відкритих дозвільних документів, а також отримання підприємством права експорту/імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю.

* відносно дозвільних документів див. статті 1, 15 та 16 Закону [1], а також Порядок [5], Порядок [6] та Інструкцію [7].

Крок четвертий:**отримання повноважень на експорт/імпорт окремих класів товарів**

Згідно з законодавством України, для здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю, підприємства, які планують здійснювати такий

експорт/імпорт, повинні отримати від Кабінету Міністрів України відповідні повноваження.

Слід зазначити, що надання повноважень також є певним «привілеєм», що надається державою, і тому для їх отримання підприємство має виконати низку додаткових (порівняно з іншими експортерами) обов'язкових процедур, а після отримання повноважень виконувати додаткові обов'язки згідно з законодавством.

* відносно повноважень див. статті 13 та 12 Закону [1], а також Положення [8] та Інструкцію [9].

Крок п'ятий:

проведення переговорів про експорт товарів

Взагалі, крім випадків, що визначені статтею 18. Закону [1], переговори про експорт «чутливих» товарів не потребують отримання дозвільних документів.

Проте, згідно з зазначеним законом, якщо підприємство має намір укласти зовнішньоекономічний договір (контракт) про експорт товарів, на поставки яких до відповідної іноземної держави встановлено часткові обмеження, то, перш ніж укласти такий контракт, воно повинно отримати на це дозвільний документ — позитивний висновок Держекспортконтролю.

* відносно переговорів див. статтю 18 Закону [1], а також Положення [10], Наказ [11] та Інструкцію [7].

Крок шостий:

врахування вимог експортного контролю під час укладання контрактів

На відміну від «звичайних» товарів, міжнародні передачі «чутливих» товарів, до яких застосовуються процедури експортного контролю (перш за все мається на увазі експорт та імпорт таких товарів), потребують максимально можливої «надійності» використання цих «чутливих» товарів за призначенням. Саме тому для прийняття рішень про можливість міжнародних передач «чутливих» товарів у системі експортного контролю застосовується низка додаткових інструментів, які практично не використовуються під час зовнішньоекономічної діяльності зі «звичайними» товарами. Такими додатковими інструментами є:

- дозвільна система (з її можливістю відмов);

Порада :

За відсутністю дозволу експорт «чутливих» товарів здійснити неможливо, тому підприємство буде змушене сплатити штрафні санкції за невиконання контракту.

У такому випадку для підприємства кращим шляхом застрахуватися від штрафних санкцій є набуття чинності контрактом тільки після отримання дозвільного документа.

- система отримання документів про гарантії (у вигляді сертифікатів кінцевого споживача, імпорتنих сертифікатів, сертифікатів підтвердження доставки тощо);

Порада:

Підприємству краще заздалегідь письмово домовитися з іноземним партнером про можливість надання додаткових документів чи гарантії, що дозволить підприємству уникнути зайвих проблем у випадках ненадання цих документів іноземним партнером.

- система перевірок використання товарів за призначенням (як документальних – на підставі звітності підприємства, так і «фізичних» – шляхом здійснення «фізичного» контролю на території кінцевого споживача).

Порада:

Підприємство повинно повідомити іноземного споживача про вимоги та механізми (документальні та «фізичні») перевірок кінцевого використання товарів за призначенням, тому що відсутність згоди на такі перевірки може стати підставою для відмови у наданні дозвільного документа.

Саме з метою отримання згоди кінцевого споживача (іноземного – у випадках експорту товарів, українського – під час імпорту товарів) на надання зазначених вище документів або на здійснення перевірок, такі вимоги підприємці мають враховувати під час проведення переговорів, пов'язаних із укладанням контрактів.

* відносно контрактів див. статтю 17 Закону [1], а також Положення [10].

Крок сьомий:

отримання від іноземного суб'єкта «документів про гарантії»

«Документи про гарантії» є специфічним і вкрай важливим інструментом експортного контролю. Такі документи, як правило, мають форму відповідних сертифікатів (сертифікатів кінцевого споживача, імпорتنих сертифікатів, сертифікатів підтвердження доставки тощо). Вони є невід'ємною складовою заявки підприємства про отримання дозвільного документа. Саме тому перш ніж подати заявку на отримання дозвільного документа підприємство має:

- отримати від кінцевого споживача сертифікат кінцевого споживача;

- у визначених Держекспортконтролем випадках отримати міжнародний імпортерський сертифікат від уповноваженого на це державного органу (України – під час імпорту, іноземної держави – під час експорту).

Крім зазначеного, якщо за підсумками експертизи Держекспортконтроль отримує дані про можливість відхилення товарів від заявленого кінцевого використання, він може запропонувати підприємству надати письмові гарантії кінцевого споживача про можливість перевірок використання товарів за призначенням на території кінцевого споживача товарів.

Згідно з законодавством України, такі гарантії можуть бути прийняті до розгляду лише у випадку, коли вони є частиною зовнішньоекономічного договору (контракту). Саме тому такі гарантії мають бути надані у контракті, або у іншому документі, який є невід'ємною частиною контракту.

Іншою умовою надання дозвільного документа може бути умова надання сертифікату підтвердження доставки товарів до кінцевого споживача, тому підприємству рекомендується отримати письмові гарантії кінцевого споживача про надання такого документа.

* *відносно документів про гарантії див. статтю 1 та 16 Закону [1], а також Положення [12].*

Крок восьмий:

отримання дозвільних документів

Якщо підприємство здійснило усі необхідні кроки, зазначені у попередніх підпунктах, то воно може звертатися до Держекспортконтролю за отриманням відповідних дозвільних документів.

Для отримання дозвільних документів підприємство має надати до Держекспортконтролю заяву встановленого зразка та пов'язані з нею документи. Типи таких документів та їх кількість залежать від виду конкретної міжнародної передачі товарів та бажаного виду дозвільного документа (*разовий, генеральний чи відкритий*).

Конкретні обсяги та види документів, що подаються до Держекспортконтролю, визначені у Порядку [5] (стосується товарів військового призначення) та Порядку [6] (стосується товарів подвійного використання).

Відносно будь-яких інших товарів, які не визначені у списках, але відносно яких можуть

бути застосовані процедури експортного контролю, документи рекомендується подавати згідно з Порядком [6].

* *відносно дозвільних документів див. статті 1, 15 та 16 Закону [1], а також Порядок [5], Порядок [6] та Інструкцію [7].*

За видачу дозвільних документів стягується плата, тому, перш ніж їх отримати, підприємство повинне сплатити необхідні кошти на рахунок Державного казначейства України та отримати підтвердження про таку сплату.

* *відносно сплати за отримання дозвільних документів див. статтю 30 Закону [1], а також Порядок [13].*

Крок дев'ятий:

здійснення міжнародної передачі товарів

Дозвільні документи Держекспортконтролю, які отримало підприємство, є однією з підстав для митного оформлення зазначених у цих документах товарів та здійснення їх міжнародних передач. За формальними ознаками міжнародна передача може вважатися здійсненою з моменту виконання умов доставки товарів, які зазначені у зовнішньоекономічному договорі (контракті) згідно з ІНКОТЕРМС [14].

Разом з тим завершення доставки товарів згідно з умовами контракту не звільняє українське підприємство від інших процедур, які передбачені вимогами експортного контролю (*контроль доставки товарів кінцевому споживачу та контроль кінцевого використання товарів за призначенням, а також звітування до Держекспортконтролю про підсумки контролю*).

Крок десятий:

контроль доставки товарів споживачу

Згідно з законодавством з експортного контролю, контроль доставки товарів кінцевому споживачу може здійснюватися шляхом отримання підприємством достовірних даних про таку доставку та подання до Держекспортконтролю звітних документів про це.

У випадках, коли умовами дозвільного документа, яке отримало підприємство, є подання до Держекспортконтролю відповідного сертифіката підтвердження доставки, підприємство має отримати такий сертифікат від іноземного партнера та надати його до Держекспортконтролю. Слід підкреслити, що сертифікат підтвердження доставки має бути оформлений

уповноваженим на це державним органом держави призначення товарів.

* *Відносно контролю доставки товарів див. статтю 19 Закону [1], а також Положення [12] та Наказ [11].*

Крок одинадцятий: контроль кінцевого використання товарів

Підприємство, яке здійснило відповідну міжнародну передачу товарів та отримало підтвердження про доставку товарів кінцевому споживачу, може вважати таку передачу завершеною «за фактом».

Проте завершення передачі не є гарантією наступного використання товарів за їх призначенням, яке визначено у відповідних сертифікатах кінцевого споживача.

Саме тому законодавством з експортного контролю передбачено, що у разі експорту товарів підприємство-експортер має вживати заходів для проведення перевірки кінцевого використання товарів і надавати про це інформацію до Держекспортконтролю, а також сприяти державним органам України у проведенні таких перевірок.

Таким чином, українське підприємство-експортер має з'ясувати з іноземним імпортером та кінцевим споживачем процедури такого контролю під час фактичного використання цих товарів іноземним споживачем.

* *Відносно контролю використання товарів див. статті 19 та 22 Закону [1], а також Положення [12] та Наказ [11].*

Крок дванадцятий: звітування

Звітність підприємства до Держекспортконтролю є одним з важливих інструментів системи експортного контролю. Завдяки впровадженню системи звітності Держекспортконтроль та інші державні органи мають зворотний зв'язок з підприємствами, які отримали дозвільні документи.

Підприємства, які отримали дозвільні документи, подають до Держекспортконтролю звітну інформацію про:

- підсумки проведення переговорів, під час яких укладено зовнішньоекономічний договір (контракт) про експорт товарів, на поставки

яких до відповідної іноземної держави встановлено часткове ембарго;

- фактичне використання дозволів на право експорту/імпорту товарів;
- підсумки перевірки доставки та кінцевого використання товарів, що експортовані з України.

Наданням звітної інформації підприємство фактично замикає коло кроків, пов'язаних із плануванням міжнародної передачі товарів, її здійсненням, контролем доставки товарів та їх використанням за призначенням.

* *Відносно звітності див. статті 19 та 22 Закону [1], а також Порядок [5], Порядок [6] та Наказ [11].*

Крок, якого не треба робити: порушення законодавства з експортного контролю

Підприємці повинні розуміти, що не санкціоновані або здійснені з певними порушеннями міжнародні передачі «чутливих» товарів створюють реальну загрозу національним інтересам, міжнародній стабільності, миру та безпеці, тому ступінь відповідальності за такі порушення є надзвичайно високою.

* *Відносно порушень законодавства у галузі державного експортного контролю див. статті 24 та 25 Закону [1], а також статті 188, 212 [4] Кодексу 15 та статтю 333 Кодексу [16].*

За порушення законодавства з експортного контролю підприємства караються величезними штрафами, а винний у цьому персонал несе за це адміністративну або кримінальну відповідальність.

Приклад:

За порушення законодавства з експортного контролю на підприємство може бути накладено штраф розміром до 150 відсотків вартості товарів.

До винних у порушеннях співробітників підприємства можуть бути застосовані заходи кримінального та адміністративного покарання, які передбачають величезні штрафи, ув'язнення та позбавлення права займати відповідні посади.

* * *

Викладені у статті кроки підприємств на шляху до здійснення ними міжнародних

передач товарів в умовах застосування експортного контролю надають персоналу підприємств можливість орієнтуватися у

процедурах, законодавстві та інструментах експортного контролю.

Список літератури:

1. Закон України № 549-IV від 20 лютого 2003 року зі змінами, що внесені Законом України № 2561-VI від 23 вересня 2010 року.
2. Наказ Держекспортконтролю від 27.04.2009 р. № 31 «Про затвердження «Інструкції про реєстрацію в Держекспортконтролі суб'єктів підприємницької діяльності України як суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів», який зареєстрований в Мінюсті України 15.06.2009 р. за № 637/1653.
3. «Методичні рекомендації щодо створення суб'єктами систем внутрішньофірмового експортного контролю», затверджені наказом Держекспортконтролю від 12.11.2006 № 412.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 2003 року № 1080 «Про затвердження Порядку державної атестації системи внутрішньофірмового експортного контролю, створеної суб'єктом здійснення міжнародних передач товарів».
5. Порядок здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20.11.2003 р. № 1807.
6. Порядок здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28.01.2004 р. № 86.
7. Наказ Держекспортконтролю від 9.01.2004 р. № 5 «Про затвердження «Інструкції щодо порядку заповнення заяв на отримання дозволів (висновків) Держекспортконтролю на здійснення експорту, імпорту, тимчасового вивезення (ввезення) та транзиту товарів, що підлягають експортному контролю, на проведення переговорів, пов'язаних з укладанням зовнішньоекономічних договорів (контрактів), а також на отримання імпорتنих сертифікатів України», який зареєстрований в Мінюсті України 21.01.2004 р. за № 90/8689.
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 08.06.1998 № 838 «Про затвердження Положення про порядок надання суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю».
9. Наказ Держекспортконтролю від 08.07.2005 р. № 193 «Про затвердження «Інструкції про порядок заповнення заяви про отримання повноважень на право здійснення експорту, імпорту товарів військового призначення та товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю», який зареєстрований в Мінюсті України 10.10.2005 р. за № 1174/1454.
10. Положення про порядок державного контролю за проведенням переговорів, пов'язаних з укладанням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) про експорт товарів військового призначення та подвійного використання, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 04.02.1998 р. № 125.
11. Наказ Держекспортконтролю від 5.10.2009 р. № 86 «Про затвердження форми висновку щодо можливості проведення переговорів, форми звітів та встановлення строків звітності», який зареєстрований в Мінюсті України 28.10.2009 р. за № 3994/17010.
12. Положення про порядок надання гарантій та здійснення державного контролю за виконанням зобов'язань щодо використання у заявлених цілях товарів, які підлягають державному експортному контролю, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 27.05.1999 р. № 920.
13. «Порядок справляння плати за надання платних адміністративних послуг з оформлення та видачі документів у галузі державного експортного контролю і перелік платних адміністративних послуг, що надаються Державною службою експортного контролю, та розмір плати за їх надання», затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13.06.2011 р. № 746.
14. Міжнародні правила інтерпретації комерційних термінів (ІНКОТЕРМС).
15. Кодекс України про адміністративні правопорушення.
16. Кримінальний кодекс України.

Кондратов С. І.
Національний інститут стратегічних досліджень

Деякі міркування про місце України у глобальних процесах ядерного нерозповсюдження і роззброєння

Еволюція поглядів на проблему ядерного нерозповсюдження

Практично одночасно зі створенням і «успішним застосуванням» ядерної зброї виникло усвідомлення того, чим загрожує людству використання ядерної енергії у військових цілях. На держави, які стали володарями ядерної зброї, лягла величезна відповідальність за недопущення такого розвитку подій, який призвів би до обміну ядерними ударами і означав би фактичну загибель цивілізації. Незважаючи на це, загальним фоном у 1940–1950 рр. було «романтичне захоплення» атомом, коли наукові дослідження, технологічні розробки і промислове використання розгорталися по широкому спектру напрямів, охоплюючи як мирні, так і воєнні аспекти використання ядерної енергії¹. В результаті світ опинився в ситуації, коли згідно з прогнозами початку 1960-х років передбачалося різке зростання кількості держав, які будуть володіти ядерною зброєю.

У відомому меморандумі міністра оборони США Р. Макнамари (*Robert McNamara*), який він направив президенту США Д. Ф. Кеннеді у лютому 1963 р., повідомлялося, що у найближчі 10 років можна очікувати появи восьми держав-володарок ядерної зброї². Місяць потому пре-

зидент Кеннеді на прес-конференції зробив прогноз, що до 1970-х років від 15 до 25 держав у світі будуть мати ядерну зброю³.

Безконтрольний процес розповсюдження ядерних технологій став викликати велику стурбованість у міжнародного співтовариства щодо створення ядерної зброї (ЯЗ). Деякі країни схилилися до відмови від ядерного вибору, але, натомість, воліли отримати за це або гарантії своєї безпеки, або зобов'язання від, перш за все, сусідніх країн відмовитися від військових ядерних програм.

Пошук широкого міжнародного консенсусу здійснювався через досягнення компромісу між державами, які мали намір добровільно відмовитися від створення ЯЗ при збереженні права на мирне використання ядерної енергії, та ядерними державами, які повинні були взамін надати так звані «негативні гарантії»⁴, як компенсацію за відмову самостійно забезпечувати національну безпеку за допомогою ЯЗ.

Врешті-решт, все це знайшло своє відображення в ініційованій Ірландією резолюції 1665 (XVI) Генеральної Асамблеї ООН, яка була прийнята у грудні 1961 р. і фактично створила умови для укладання договору про нерозповсюдження ядерної зброї. Проте, остаточну редакцію Договору про нерозповсюдження

¹ Ядерное нераспространение (в 2-х тт.). Под общей редакцией В.А. Орлова. ПИР-Центр, Москва, 2002. с. 84.

² National Security Archive, Nuclear History Collection, Memorandum of February 12, 1963, from Secretary of Defense to President Kennedy, no. NP00941.

³ Про прес-конференцію повідомлялося у газеті The New York Times від 23 березня 1963 р. Press Conference, March 21, 1963, Public Papers of the President of the United States: John F. Kennedy, 1963 (Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office, 1964), p. 280.

⁴ Гарантії незастосування ядерної зброї (ЯЗ) з боку держав, що володіють ЯЗ, проти держав, що не володіють ЯЗ. (Ядерное нераспространение. Краткая энциклопедия. Гл. редактор А.В. Охлопков. РОССПЭН, Москва, 2009).

ядерної зброї (ДНЯЗ) було прийнято лише у червні 1968 р. У липні того ж року його було відкрито для підписання. ДНЯЗ набув чинності 5 березня 1970 р., після того, як держави-депозитарії — Велика Британія (підписала договір у 1968 р.), СРСР (1968 р.) і США (1968 р.), а також 40 інших країн здали свої ратифікаційні грамоти. Франція і КНР підписали Договір у 1992 р.

Важливою подією в історії режиму нерозповсюдження ядерної зброї стало приєднання до ДНЯЗ у 1991 р. як неядерної держави Південно-Африканської Республіки, яка свого часу (до 1989 р.) самостійно виготовила 6 ядерних боєзарядів, але у подальшому демонтувала їх та знищила.

Що стосується нашої держави, то Верховна Рада прийняла Закон про приєднання до ДНЯЗ як держави, що не володіє ЯЗ, у липні 1994 р. У грудні 1994 р. Україна разом з Білорусією і Казахстаном підписали ідентичні Будапештські меморандуми, відповідно до яких вони отримали гарантії безпеки від держав-депозитаріїв договору — Великої Британії, Росії та США. Китай і Франція не погодилися на такий крок і надали гарантії зазначеним трьом державам в іншому форматі, зробивши окремі заяви з посиланням на Статут ООН і Заключний акт Наради з питань безпеки і співробітництва в Європі.

Ще однією важливою датою в історії ДНЯЗ є 11 травня 1995 р., коли більш ніж 170 країн-учасниць домовилися про продовження дії ДНЯЗ на невизначений термін без будь-яких додаткових умов.

Глобальні тенденції: ідея світу без ядерної зброї стає все привабливішою

Відомий у світі вчений і борець за ядерне роззброєння Дейвід Крігер (*David Krieger*) зазначає, що «взаємозв'язок між ядерним нерозповсюдженням і ядерним роззброєнням складає стрижень ДНЯЗ із того моменту, як його було відкрито для підписання у 1968 р. і введено у дію в 1970 р.⁵».

Він вважає, що «ядерні держави завжди викривляли дух Договору, під-

креслюючи значення нерозповсюдження, тоді як центральна домовленість полягала у тому, що в обмін на згоду держав, що не володіють ЯЗ, не докласти зусиль для її створення, держави, що володіють ЯЗ, погодилися вести переговори у дусі доброї волі для досягнення ядерного роззброєння».

Тому, на думку Крігера (*David Krieger*), більш правильною для ДНЯЗ була б така назва: «Договір про ядерне нерозповсюдження і роззброєння».

Якщо після введення в дію ДНЯЗ ідею ядерного роззброєння підтримували держави, які належали до Руху неприєднання та пацифістсько налаштовані видатні вчені і громадські діячі країн Заходу (А. Ейнштейн, Б. Рассел та ін.), то згодом ситуація почала змінюватися. Все більше політиків стало «переходити» до табору палких противників ЯЗ, серйозно активізувалися неурядові організації, які виступають за ядерне роззброєння.

Ця тенденція особливо посилилася в останні 10–15 років. Свідченнями цього можуть бути: створення у 1995 р. глобальної мережі «*Abolition 2000 Global Network to Eliminate Nuclear Weapons*⁶», звернення 50-ти видатних лідерів сучасності, у т.ч. 35 нобелівських лауреатів, у якому стверджувалося, що ЯЗ становить загрозу для людства і усього живого на нашій планеті. Це звернення було опубліковане в газеті «Нью-Йорк Таймс» (*New York Times*) в день відкриття Оглядової конференції ДНЯЗ 2000 р. У ньому були перелічені конкретні кроки, які необхідно зробити на шляху до світу без ядерної зброї, серед яких слід згадати заклик розпочати переговори щодо прийняття Конвенції про заборону ядерної зброї, модельний текст якої було передано на розгляд Генеральної Асамблеї ООН делегаціями Коста-Ріки та Малайзії.

На самій Оглядовій конференції ДНЯЗ 2000 р. держави-сторони ДНЯЗ ухвалили консенсусом завершальний документ⁷, який у розділі, присвяченому виконанню Статті VI ДНЯЗ, містив перелік тринадцяти практичних кроків на

⁵ Про прес-конференцію повідомлялося у газеті *The New York Times* від 23 березня 1963 р. Press Conference, March 21, 1963, Public Papers of the President of the United States: John F. Kennedy, 1963 (Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office, 1964), p. 280.

⁶ <http://www.wslfweb.org/abolition/a2000.htm>

⁷ http://www.armscontrol.org/act/2000_06/docjun

шляху до ядерного роззброєння», що означало серйозний прогрес у цьому напрямі, принаймні, на рівні прийняття зобов'язань. Серед зазначених важливих кроків варто виділити ті, що стосуються якнайшвидшого введення в дію Договору про всеосяжну заборону випробувань ядерної зброї (ДВЗВЯЗ)⁸; мораторію на випробування ядерної зброї до введення в дію ДВЗВЯЗ; необхідності розпочати переговори на недискримінаційній і багатосторонній основі стосовно Договору про заборону виробництва розщеплюваних матеріалів тощо.

Про серйозні зміни у відношенні до проблеми ядерного роззброєння свідчить той факт, що у січні 2007р., коли чотири видатні політики США – колишні держсекретарі Джордж Шульц (*George Shultz*) та Генрі Кіссінджер (*Henry Kissinger*), колишній міністр оборони Уільям Перрі (*William Perry*) і колишній глава сенатського комітету з питань збройних сил Сем Нанн (*Sam Nunn*) опублікували статтю у впливовій американській газеті «Уолл Стріт Джорнел» (*Wall Street Journal*)⁹, в якій закликали по-новому подивитися на проблему знищення ЯЗ. Колишні прихильники ЯЗ висловили згоду з *ядерними аболіціоністами*, стверджуючи, що «опора на ядерну зброю з метою стримування стає дедалі небезпечнішою і менш ефективною». Вони попередили, що світ зараз знаходиться «на краю прірви у вигляді нової небезпечної ядерної ери...», яка буде більше залежати від випадкових обставин, у більшій мірі спричиняти психологічну дезорієнтацію, а з економічної точки зору стане більш витратною, навіть у порівнянні з заходами стримування у період *холодної війни*. У цій статті видатні політики заявили, що вони «підтримують мету звільнити світ від ядерної зброї і закликають енергійно працювати для її досягнення...».

Рік потому, у січні 2008 р., ці самі автори опублікували другу статтю у тій самій газеті, де ще рішучіше висловили свою позицію на підтримку ліквідації ЯЗ шляхом виконання поетапних заходів. Щоправда, у третій своїй статті «Як захистити наше ядерне стримування», яку «четвірка» опублікувала у тій самій газеті у січні 2010 р.¹⁰, йдеться про необхідність підтримувати технічну і фізичну безпеку ЯЗ, а також за-

безпечувати її надійність. Автори високо оцінили діяльність американських лабораторій, які працюють над цими питаннями, а також над удосконаленням ЯЗ. У цій тезі містився заклик «четвірки» рухатися двома паралельними шляхами – посилювати заходи щодо контролю та нерозповсюдження і одночасно підтримувати можливості США з точки зору стримування. Ця стаття викликала критичні коментарі з боку *ядерних аболіціоністів*, які з ентузіазмом прийняли перші статті «четвірки» і той резонанс, який вони мали у світі, але були розчаровані «відступом» авторів на позиції удосконалення ЯЗ.

«Четвірка» продовжила традицію щорічно публікувати концептуальні статті з питань контролю над ядерними озброєннями. 7 березня 2011 р. *Wall Street Journal* надрукувала чергову статтю чотирьох авторів «Стимування в епоху ядерного розповсюдження»¹¹, в якій вони оцінюють ядерне стримування в сучасних умовах як занадто ризиковане і таке, що, по суті, може бути корисним лише для запобігання найбільш катастрофічним сценаріям. Наводячи історичні приклади неефективності ядерного стримування, такі, як введення радянських військ в Угорщину (1956) і в Чехословаччину (1968), війни у Кореї та В'єтнамі, вторгнення СРСР в Афганістан (1979) і розпад Радянського Союзу, автори державами звертають увагу на те, що величезні ядерні арсенали не допомогли ні СРСР, ні США у цих ситуаціях.

Разом з тим, у статті висловлена точка зору, що іноді ЯЗ може розглядатися як засіб забезпечення національної безпеки, коли, наприклад, неминучою стає оволодіння ЯЗ сусідньою державою, або коли дуже серйозною вважається загроза застосування звичайних озброєнь. Вихід із цієї ситуації автори вбачають у досягненні цілей стримування за рахунок розвитку його неядерних засобів і підвищення стабільності у неспокійних регіонах.

Після завершення президентства Джорджа Буша (молодшого), який дуже скептично ставився до ідеї ядерного роззброєння, прихильники ядерного роззброєння отримали досить потужну підтримку в особі нового президента США Барака Обами, який 5 квітня 2009 р. у Празі під час свого першого великого

⁸ http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU96338.html

⁹ <http://www.nuclearsecurityproject.org/publications/a-world-free-of-nuclear-weapons>

¹⁰ <http://www.nuclearsecurityproject.org/publications/how-to-protect-our-nuclear-deterrent-012010>

¹¹ http://www.nti.org/c_press/Deterrence_in_the_Age_of_Nuclear_Proliferation.pdf

виступу щодо зовнішньої політики сказав, що Америка, як єдина країна, котра застосувала [ядерну] зброю, несе моральну відповідальність за перехід до нової ери ядерного роззброєння, спрямованого на знищення ядерних арсеналів. Обама пообіцяв, що впродовж його президентства США будуть домагатися зміцнення миру і безпеки шляхом звільнення світу від ядерної зброї.

Такі плани лідера наймогутнішої країни світу не могли не призвести до позитивних зрушень у напрямі зменшення ролі ЯЗ при забезпеченні глобальної безпеки. Свідченням цьому можна вважати одне із положень Стратегічної концепції НАТО, прийнятої 19 листопада 2010 року¹². В ній, зокрема, зазначається: «Ми сповнені рішучості домагатися безпечнішого світу для всіх і створювати умови для світу без ядерної зброї відповідно до Договору про нерозповсюдження зброї масового знищення таким шляхом, який би зміцнював міжнародну стабільність і базувався на принципі рівної безпеки для всіх».

Звичайно, скептики можуть послатися на те, що Росія та США у своїх чинних стратегічних документах, все ж таки, або розглядають ЯЗ як основу національної оборони (Росія)¹³, або відводять їй «фундаментальну роль» у стримуванні нападу на них та їх союзників і партнерів (США)¹⁴. Ті ж самі скептики можуть віднести такі згадування про світ, вільний від ЯЗ до категорії дій, які російський експерт В. Орлов дотепно назвав «ритуальними танцями»¹⁵. Проте у сукупності наведені факти та описані вище події достатньо чітко висвітлюють зростання популярності ідеї світу, вільного від ЯЗ.

На тлі цих глобальних процесів видається доцільним дещо по-іншому подивитися на роль України у процесах ядерного роззброєння і ядерного нерозповсюдження, а також протидії ядерному тероризму. Згода України відмовитися від ЯЗ була високо оцінена міжнародним співтовариством, особливо тією його частиною, яка чітко усвідомлювала загрози і ризики, пов'язані з цим найпотужнішим видом зброї масового знищення. Разом з тим, всередині

країни цей історичний крок тодішнього політичного керівництва неодноразово піддавався жорсткій і далеко не завжди коректній критиці з боку різних політичних сил і окремих політиків, особливо у ті періоди, коли в Україні спалахувала дискусія щодо ролі ядерного фактору в забезпеченні національної безпеки. В залежності від політичних уподобань, критики звинувачували тодішнє українське керівництво або за саму відмову від ЯЗ, або за недостатність отриманих взамін гарантій.

Під тиском таких оцінок, настроїв і обговорень прихильники цього рішення, серед яких є і безпосередні учасники тих подій, часто були змушені займати суто оборонні позиції, що, на мій погляд, сприяло формуванню в експертному середовищі недостатньо реалістичних уявлень про реальні можливості тодішнього українського керівництва. При цьому варто зважити на критичну ситуацію, яка склалася навколо ДНЯЗ після розпаду СРСР, а також на той факт, що історичні прецеденти відмови від ЯЗ відбувалися у спосіб, який не можна назвати повністю *добровільним*. Останнє стосується як колишніх радянських республік, так і ПАР.

У випадку ПАР таке рішення стало результатом впливу таких основних факторів, як зростання політичних і економічних проблем, викликаних ізоляцією країни, усвідомлення неминучості змін у державному устрої в результаті відміни апартеїду і приходу до влади представників Африканського національного конгресу, а також політичний тиск ззовні (особливо з боку США).

У випадку ж колишніх республік СРСР, зовнішній тиск, можна сказати, здійснювався з усіх боків – і з боку США, і з боку Росії, і з боку європейських країн та міжнародних організацій. І це зрозуміло, оскільки від рішень України, Білорусії та Казахстану, по суті, залежала подальша доля ДНЯЗ і міжнародного режиму ядерного нерозповсюдження. Тож говорити про «добровільну відмову» можна лише у тому сенсі, що колишні радянські республіки пішли назустріч світовому співтовариству, не чекаючи якихось санкцій або навіть силових акцій з його боку. І це підтвер-

¹² <http://www.ukraine-nato.gov.ua/nato/ua/819.htm>

¹³ «Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года» (2009г.), <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>

¹⁴ U.S. Nuclear Posture Review Report, April 2010, <http://www.america.gov/st/texttrans-english/2010/April/20100406164540xjsnommis0.8453791.html#>

¹⁵ <http://pircenter.org/data/publications/yki05-2010.html#14>

джує висновок американського експерта Стефена Бургесса (*Stephen F. Burgess*), який свого часу відзначив, що «у порівнянні з усталеними політичними режимами Південна Африка та інші держави, що знаходяться у процесі політичних перетворень, очевидно, виявляються більш чутливими до зовнішнього і внутрішнього тиску, який здійснюється з метою нерозповсюдження ядерної зброї»¹⁶.

Навіть якщо прийняти позицію тих, хто вважає, що ЯЗ є найефективнішим засобом захисту суверенітету країни, то беззаперечним здається висновок про те, що одразу ж після набуття своєї незалежності Україна була занадто слабкою і уразливою, щоб протистояти зовнішньому тиску. До того ж у суспільстві не було єдності щодо геополітичного вибору країни, і за таких умов ЯЗ могла би стати, навпаки, каталізатором розпаду України. Ще одним непрямим свідченням неможливості іншого на той момент рішення на користь ядерного статусу держави були відмови Білорусії та Казахстану від ядерних арсеналів.

Що стосується проблеми недостатності гарантій безпеки, наданих Україні у рамках Будапештського меморандуму, то для подальшого обговорення хотілось би спочатку послатися на думку відомого українського дипломата Володимира Василенка, яку він висловив під час інтерв'ю для газети «День», відповідаючи на питання щодо ефективності гарантій, наданих цим меморандумом: «Його [Будапештський меморандум – С.К.] можна назвати документом, який підтверджує вже існуючі юридичні гарантії, що містяться у Статуті ООН, у Заключному акті НБСЄ (нині — ОБСЄ) або ж у Договорі про нерозповсюдження ядерної зброї. Єдиною гарантією можна назвати шостий пункт меморандуму, в якому говориться, що Україна, США, РФ, Велика Британія будуть проводити консультації у випадку виникнення ситуації, внаслідок якої постане питання стосовно виконання ними взятих зобов'язань. **Цей пункт є хоч і невеличким, але успіхом української дипломатії (виділено автором).** Він запровадив інститут обов'язкових консультацій на вимогу України у тому разі, якщо виникне загроза її безпеці як без'ядерної держави. Але це положення Будапештського меморандуму зобов'язує ядерні

держави лише сісти за стіл переговорів для обговорення питання безпеки України. І не більше. **При цьому підписів Франції й Китаю під цим меморандумом немає. Тобто Франція й Китай відмовилися визнати зобов'язання сісти за стіл переговорів за вимогою України (виділено автором).** Вони зробили окремі заяви, які мають посилання на Статут ООН і Заключний акт НБСЄ, але в цих заявах немає положення про те, що вони зобов'язуються на вимогу або на прохання України проводити консультації. Чи серйозно вважати Будапештський меморандум основою майбутньої безпеки України?».

Як бачимо, В. Василенко, без сумніву, поділяє точку зору про **недостатність гарантій, наданих Будапештським меморандумом**, з чим, з одного боку, важко не погодитися, але, з іншого, якщо уважно прочитати цитату, з неї випливає, що наш шанований дипломат фактично визнає той факт, що меморандум був результатом компромісу. При цьому, навіть рівень таких «недостатніх» для України гарантій виявився занадто високим для Франції та Китаю, які надали гарантії безпеки в іншому форматі.

Переходячи до сьогодення, стосовно питання, наскільки перспективними для України можуть бути її зусилля щодо перегляду положень Будапештського меморандуму або отримання взамін якихось інших гарантій, хотілось би висловити такі міркування.

1. З плином часу історичне рішення України про відмову від ЯЗ поступово відходить на другий план, що зменшує можливості для отримання Україною підтримки від міжнародного співтовариства в її спробах переглянути надані гарантії.

2. Позиція України у питанні перегляду наданих Будапештським меморандумом гарантій виглядала би переконливішою, якби їй вдалося узгодити і скоординувати свою політику в цьому питанні з Білорусією і Казахстаном, які отримали аналогічні гарантії.

3. Процес перегляду положень багатостороннього міжнародного договору неможливий за відсутності зацікавленості у всіх сторін договору. В такому випадку сторона, яка має намір домагатися його перегляду, повинна мати достатньо сильні важелі впливу для того, щоб хоча б «посадити» усі сторони за стіл пере-

¹⁶ Stephen F. Burgess, South Africa's Nuclear Weapons Policies, The Nonproliferation Review, Nov 2006, Vol. 13, #3, pp. 519-526.

говорів. При цьому критики меморандуму вказують на те, що він не «спрацював» у найбільш загрозливій для національної безпеки кризи – під час конфлікту навколо острова Тузла, а також у ході так званих «газових війн». Реалістична оцінка цих подій не дозволяє припускати можливості безпосереднього протистояння ядерних держав, викликаних причинами такого масштабу. До того ж, європейські країни відповідальність за «газові війни» на офіційному рівні здебільшого поклали на обидві сторони конфлікту.

4. Перегляд гарантій безпеки, передбачених Будапештським меморандумом, міг би бути здійснений у рамках більш загальних вищезгаданих *негативних гарантій безпеки*, які більшість неядерних держав воліла б отримати від ядерних держав відповідно до духу і букви ДНЯЗ. Враховуючи це, не варто сподіватися, що світове співтовариство активно підтримає надання Україні, в якості виключення серед інших неядерних держав, додаткових гарантій безпеки з боку ядерних держав.

5. Ідея перегляду Будапештського меморандуму набула особливої популярності наприкінці президентської каденції Віктора Ющенка, коли в російсько-українських відносинах спостерігалась стійка тенденція до їх стрімкого загострення. Тоді ж на дипломатичному рівні за ініціативи України було проведено низку консультацій з метою отримання більш дієвих гарантій безпеки від держав-гарантів. Про ефективність цих дій можна зробити висновки, спираючись на досягнуті результати. До того ж, у грудні 2009 р., у зв'язку із закінченням терміну дії Договору про скорочення і обмеження стратегічних наступальних озброєнь (СНО) і неготовністю на той момент нового двостороннього договору, президент Росії Медведєв і президент США Обама ще раз підтвердили гарантії безпеки Україні, Казахстану і Білорусі, як неядерним державам.

Підсумовуючи, можна зазначити, що початок процесу «перезавантаження» у російсько-американських відносинах та перемога Віктора Януковича на президентських виборах, кардинально змінили ситуацію у політичному трикутнику "Київ–Москва–Вашингтон", в результаті чого питання перегляду Будапештського меморандуму практично втратило свою гостроту, хоча, як свідчать останні події, це далеко не означає повну безхмарність та безконфліктність у зазначеному трикутнику.

Висновки та пропозиції

1. Якщо відмова України від ЯЗ в обмін на позитивні гарантії безпеки розглядається у категоріях політичного реалізму як чинник сили, прихильниками якого є ті, хто вірить у важливість та незамінність ЯЗ для забезпечення національної безпеки, то впливовість **України, як молодій за віком держави, на жаль, недостатня для того, щоб змусити, принаймні у найближчій перспективі, держави-гаранти переглянути надані ними гарантії безпеки.**

2. Якщо ж це історичне рішення України розглядати з точки зору глобальної безпеки і процесів універсалізації ідеалів ядерного роззброєння і ядерного нерозповсюдження (тобто у рамках ліберальної і неоліберальної парадигм), прихильниками якої є ті, хто виступає за контроль над ядерними озброєннями і за ядерне роззброєння, кінцевою метою якого має бути «світ без ядерної зброї», то внесок нашої країни можна розцінювати як **видатний**. Але в зазначену систему координат не дуже добре «вписуються» спроби України отримати «особливі» гарантії, відмінні від тих, які мають інші неядерні держави у рамках ДНЯЗ, у т.ч. і ті, які разом з Україною відмовилися від ЯЗ.

3. Враховуючи попередні висновки, а також виходячи з того, що у 2010 р. наша країна в черговий раз зробила серйозний внесок у зменшення ядерних загроз, пов'язаних з можливістю зловмисного використання високозбагаченого урану (в першу чергу в терористичних цілях), вибір такої політики Україною у сфері ядерного роззброєння і ядерного нерозповсюдження, боротьби з ядерним тероризмом виглядає найбільш виправданим, як з етичної, так і з практичної точок зору.

Дійсно, свого часу відмова України від ЯЗ була подією глобального масштабу, потенціал якої нашою країною не було повністю використано саме у рамках ліберальної парадигми. Враховуючи ще не вичерпані сприятливі історичні умови, створені значним внеском України в успішне проведення минулорічного Вашингтонського саміту з (фізичної) ядерної безпеки, а також зростання популярності ідеї світу, вільного від ядерної зброї, наша країна могла би виступити з ініціативою створення коаліції держав, які відмовилися від ЯЗ або від ядерних військових програм, а також запросити до їх складу ті країни, які поділяють ідеї реаль-

ного зменшення ролі ЯЗ у міжнародній політиці та готові на рішучі конкретні кроки у цьому напрямі. Іншим варіантом активізації зовнішньополітичної ролі України у цій сфері могло би стати приєднання нашої країни до міжнародної групи Друзів ДНЯЗ (*Friends of the Non-Proliferation Treaty*)¹⁷.

4. Поєднання зусиль України із зусиллями інших миролюбних держав могло би сприяти підвищенню авторитету нашої країни на міжнародній арені, створити більш сприятливі умови

для відновлення дискусії про недостатність гарантій безпеки, які надані ядерними державами неядерним країнам у рамках ДНЯЗ, Будапештського меморандуму та інших міжнародних договорів. Саме у контексті такої стратегії попередні історичні рішення України у сфері ядерного роззброєння і ядерного нерозповсюдження можуть бути вибудовані у логічний ланцюг послідовних дій, спрямованих на досягнення безпечнішого світу – світу, вільного від ядерної зброї.

¹⁷ Ця група включає такі країни: Австралію, Німеччину, Канаду, Мексику, Нідерланди, ОАЕ, Польщу, Туреччину, Чилі та Японію. Група виступає за посилення ролі ДНЯЗ, активізацію зусиль щодо ядерного нерозповсюдження і роззброєння.

Лазаренко Ю. Г.
начальник відділу Державної служби
експортного контролю України

Питання дерегуляції господарської діяльності, пов'язаної з міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання

З метою забезпечення виконання заходів, визначених Програмою економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», та посилення координації роботи державних органів з її реалізації Президентом України видано Указ від 27 квітня 2011 р. № 504/2011 [1], яким затверджено Національний план дій на 2011 рік щодо впровадження зазначеної Програми економічних реформ.

Розділ 9 «Дерегуляція та розвиток підприємництва» Національного плану дій включає 35 завдань та виконання 104 відповідних заходів для забезпечення дерегуляції та розвитку господарської діяльності.

Згідно з Законом України від 5 квітня 2007 р. № 877-V «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [2] уповноважені центральні органи виконавчої влади здійснюють планові та позапланові заходи державного нагляду (контролю) щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, прийняттого рівня безпеки для населення, навколишнього природного середовища. Такі заходи державного нагляду (контролю) здійснюються шляхом проведення перевірок, ревізій, оглядів, обстежень та інших дій.

Відповідно до статті 5 Закону [2] орган державного нагляду (контролю) визначає у віднесеній до його компетенції сфері критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від здійснення госпо-

дарської діяльності. У межах переліку питань кожен орган державного нагляду (контролю) залежно від цілей заходу має визначити ті питання, щодо яких буде здійснюватися державний нагляд (контроль). Відповідно до доручень Кабінету Міністрів України у 2010–2011 роках центральними органами виконавчої влади розпочалася робота з визначення таких критеріїв у відповідних сферах господарської діяльності та затвердження їх постановами Уряду України. Таке доручення Кабінету Міністрів України щодо необхідності визначення критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від здійснення господарської діяльності, пов'язаної з міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання отримав і Держекспортконтроль України.

Держекспортконтроль України, проаналізувавши законодавчу базу в галузі державного експортного контролю та положення Закону [2] розробив проект Закону України «Про внесення зміни до статті 2 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності». Внесені зміни передбачають, що положення Закону [2] не поширюється на відносини, що виникають під час здійснення заходів державного експортного контролю. Верховною Радою України цей законопроект було прийнято 31 травня 2011 р. — Закон України від 31 травня 2011 р. № 3437-VI [3].

Цей закон дозволяє уникнути як дублювання заходів з контролю за господарською діяльністю суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів у відповідних сферах, так і по-

кладання на Держекспортконтроль України функцій державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, яка не пов'язана з реалізацією заходів державної політики в галузі державного експортного контролю, здійснюваної Держекспортконтролем відповідно до Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» [4].

Наступним питанням дерегуляції господарської діяльності у сфері міжнародних передач товарів, що підлягають експортному контролю, є спрощення відповідної дозвільної системи.

На цей час Держекспортконтролем України розроблено проект постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України в галузі державного експортного контролю» [5]. Зазначеним проектом постанови, серед іншого, передбачається виключення з переліків документів, що подаються до Держекспортконтролю України, копій свідоцтв, посвідчень та інших документів, що видавалися Держекспортконтролем України суб'єктам господарювання. Також передбачається виключення такого терміна як «*на вимогу Держекспортконтролю*». Наприклад, в Порядках здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання, затверджених відповідно постановами Кабінету Міністрів України від 20 листопада 2003 р. № 1807 [6] та від 28 січня 2004 р. № 86 [7], виключається положення щодо необхідності подання «*висновків міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади, до сфери управління якого належить суб'єкт, щодо можливості здійснення міжнародної передачі товарів (на вимогу Держекспортконтролю)*».

Крім того, у зв'язку з прийняттям Закону України від 23 вересня 2010 р. № 2561-VI «Про внесення змін до Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» [8], Держекспортконтроль України готує проект регуляторного акта щодо внесення змін до Порядків [6] та [7].

В цьому проекті, серед іншого, суттєво скорочено перелік документів, які мають подаватися суб'єктами здійснення міжнародних передач товарів для отримання дозвільних документів у галузі державного експортного контролю.

У той же час, при здійсненні заходів з дерегуляції процедур державного експортного контролю необхідно враховувати міжнародні зобов'язання України щодо нерозповсюдження зброї масового знищення, засобів її доставки, обмеження передач звичайних видів озброєння.

У проектах нових Порядків здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання планується виключити вимоги щодо необхідності подання **разом із заявою про отримання генерального дозволу чи висновку** документа, який містить підтвердження кінцевого споживача про намір імпорту визначених у заяві товарів та гарантії щодо їх використання виключно у заявлених цілях (абзац восьмий п. 11 Порядку [6], та абзац восьмий п. 12 Порядку [7]).

Також у цих проектах планується внести окремі розділи, в яких будуть визначені переліки документів, які необхідно подати заявникам в залежності від виду міжнародної передачі, а також вимоги до документів, що подаються для отримання дозволів чи висновків.

Крім того, з метою реалізації положень статті 18 Закону [6] щодо спрощення встановленого на цей час «жорсткого» контролю за проведенням переговорів щодо здійснення експорту товарів військового призначення, розроблено відповідний проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку державного експортного контролю за проведенням переговорів щодо здійснення експорту товарів та загальних вимог до зовнішньоекономічних договорів (контрактів) про здійснення міжнародних передач товарів» [5].

На теперішній час, згідно з чинним Положенням про порядок державного контролю за проведенням переговорів, пов'язаних з укладенням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) про здійснення міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 04.02.1998 № 125 [9], державний експортний контроль здійснюється у відношенні усього експорту товарів військового призначення, **незалежно від того, існує чи не існує ембарго відносно іноземної держави**.

Положеннями зазначеного вище проекту постанови встановлюється, що процедури державного експортного контролю застосовуються

тільки до переговорів, що проводяться відносно експорту товарів військового призначення та подвійного використання до іноземних держав, щодо яких встановлено ембарго. У разі, якщо такі переговори стосуються експорту до іноземних держав, щодо яких відсутнє ембарго, суб'єкти здійснення міжнародних передач товарів можуть проводити їх без отримання відповідних висновків Держекспортконтролю України.

Прийняття зазначеного проекту постанови дозволить привести положення регуляторного акта Уряду України щодо контролю за проведенням переговорів [9] до положень ст. 18 За-

кону України від 23 вересня 2010 р. № 2561-VI [6], що сприятиме дерегуляції у сфері міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.

За розрахунками Держекспортконтролю України, у результаті реалізації оновленої законодавчої норми державного контролю за проведенням таких переговорів, кількість звернень суб'єктів господарювання до Держекспортконтролю України за отриманням висновків на право проведення з іноземними суб'єктами переговорів зменшиться у п'ятнадцять–двадцять разів, з понад 400 до близько 20–30 звернень на рік.

Список літератури:

1. Указ Президента України від 27 квітня 2011 р. № 504/2011 «Про Національний план дій на 2011 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава».
2. Закон України від 5 квітня 2007 р. № 877-V «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».
3. Закон України від 31 травня 2011 р. № 3437-VI «Про внесення зміни до статті 2 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».
4. Закон України від 20 лютого 2003 р. № 549-IV «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання».
5. Веб-сайт Державної служби експортного контролю України (Нормативні акти, Проектні). http://www.dsecu.gov.ua/control/uk/publish/article;jsessionid=093E6BBD2A9144C4A23BE7F498B98656?art_id=37758&cat_id=35016
6. Порядок здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 20 листопада 2003 р. № 1807.
7. Порядок здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного використання, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28 січня 2004 р. № 86.
8. Закон України від 23 вересня 2010 р. № 2561-VI «Про внесення змін до Закону України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання».
9. Положення про порядок державного контролю за проведенням переговорів, пов'язаних з укладенням зовнішньоекономічних договорів (контрактів) про здійснення міжнародних передач товарів військового призначення та подвійного використання, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 4 лютого 1998 р. № 125.

Владіміров Т. О.
Головний спеціаліст
Держекспортконтролю України
Аспірант Національної академії державного
управління при Президентіві України

**Роз'яснення та аналіз змін основних
положень постанови Кабінету Міністрів
України від 13.07. 2011 р. № 746
«Про затвердження Порядку справляння
плати за надання платних адміністративних
послуг з оформлення та видачі документів
у галузі державного експортного контролю
і переліку платних адміністративних
послуг, що надаються Державною
службою експортного контролю,
та розміру плати за їх надання»**

Незалежно від власного бажання кожен громадянин періодично змушений звертатися до органів виконавчої влади за отриманням паспорта чи оформленням субсидії, за реєстрацією свого підприємства як суб'єкта міжнародних передач товарів чи для отримання посвідчення водія і з сотнями інших подібних справ. В Україні ці питання вирішуються у режимі «виконавчо-розпорядчої діяльності органів державного управління». У багатьох сучасних демократичних державах подібну діяльність органів влади прийнято іменувати «адміністративними послугами». Перефразовуючи відомий вислів «як корабель назвеш, так він і попливе», можна сказати, що мета такого перейменування полягає у принциповій зміні ставлення держави в особі органів влади та їх службовців до громадян. Це ставлення повинно бути аналогічним ставленню до клієнта у приватному секторі. При цьому мова йде зовсім не про плату, а, насамперед, про якість надання адміністративних послуг.

Принцип «громадянин перш за все» означає гарантію того, що Державна служба експортного контролю України (надалі – Держекспортконтроль України) повинна забезпечити найвищу якість обслуговування громадян. Державні службовці Держекспортконтролю України

мають налаштуватися на те, що Уряд нашої країни буде кардинально змінювати стиль ведення справ, який існував за минулої влади. Необхідною є реформа практики управління виконавчими органами державної влади для досягнення якісно нового рівня надання послуг, які відповідають або перевищують стандарти обслуговування, існуючі у приватному секторі.

Практичне застосування Закону України від 20.02.2003 р. № 549-IV (зі змінами, внесеними згідно з Законом № 2561-VI (2561-17) від 23.09.2010) «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» (надалі – Закон № 549) підтвердило на практиці, що введені цим законом норми стали надійним підґрунтям функціонування державної системи експортного контролю України. На підставі ст. 30 Закону № 549 та на виконання пункту 2 постанови Кабінету Міністрів України від 05.01.2011 № 33 «Деякі питання надання платних адміністративних послуг» Держекспортконтролем України було удосконалено та оновлено справляння плати за оформлення та видачу документів у галузі державного експортного контролю України. Так, постановою Кабінету Міністрів України від 13.07.2011 року № 746 «Про затвердження Порядку справляння плати

за надання платних адміністративних послуг з оформлення та видачі документів у галузі державного експортного контролю і переліку платних адміністративних послуг, що надаються Державною службою експортного контролю, та розміру плати за їх надання» (надалі – Постанова № 746) було затверджено:

1) перелік платних адміністративних послуг, що надаються Держекспортконтролем України;

2) розмір плати за надання Держекспортконтролем України адміністративних послуг;

3) порядок справляння плати за надання платних адміністративних послуг з оформлення та видачі документів у галузі державного експортного контролю у відповідності до Закону № 549;

4) новий, удосконалений порядок справляння плати за видачу документів у галузі державного експортного контролю.

При цьому, Постановою № 746 не передбачено:

1) збільшення типів (видів) документів у галузі державного експортного контролю;

2) збільшення розміру плати за документи у галузі державного експортного контролю, які оформляються та видаються Держекспортконтролем України у результаті надання адміністративних послуг, що відповідає дорученню Кабінету Міністрів України від 24.04.2011 № 14221/1/1-11.

Зміни й доповнення, що внесені до пункту 1 Постанови № 746, стосуються двох базових аспектів.

По-перше, це введення нових суб'єктів, з яких справляється плата за надання платних адміністративних послуг у галузі державного експортного контролю, а саме:

- іноземні суб'єкти господарської та іншої діяльності (плата справляється в залежності від типу документа або вартості контракту та перераховується до Державного бюджету України на відповідні рахунки, відкриті в органах Державної служби казначейства України (додаток 1));

- військові формування, правоохоронні органи, органи та підрозділи цивільного захисту України.

З військових формувань, правоохоронних органів, органів та підрозділів цивільного захисту України, якщо вони звернулись за наданням платної адміністративної послуги як окремі суб'єкти господарської та іншої діяльності, плата справляється в залежності від типу доку-

мента або вартості контракту. У разі звернення зазначених органів за наданням платної адміністративної послуги як **центральної влади України** плата не справляється (ст. 30 Закону № 549).

По-друге, затверджено Перелік платних адміністративних послуг (типів документів), що надаються Держекспортконтролем України:

1) посвідчення про реєстрацію суб'єкта здійснення міжнародних передач товарів (внесення змін до такого посвідчення);

2) висновок на проведення переговорів (разовий, генеральний, відкритий);

3) висновок на здійснення тимчасового ввезення/вивезення товарів (разовий, генеральний, відкритий);

4) висновок на транзит товарів територією України;

5) дозвіл на здійснення експорту/імпорту товарів (разовий, генеральний, відкритий);

6) міжнародний імпортерський сертифікат або інший документ про державні гарантії (зобов'язання) щодо використання у заявлених цілях товарів.

Практичне застосування постанови Кабінету Міністрів України від 28 липня 2003 р. № 1166 «Про затвердження порядку справляння і розміру плати за видачу документів у галузі державного експортного контролю» (втратила чинність з прийняттям Постанови № 746) виявило **низку проблем, що потребували змін**, вдосконалення або перегляду.

Так, згідно з пунктом 2 Постанови № 746, введено чітку регуляцію процедур справляння та розміру плати за надання платних адміністративних послуг. **Плата буде справлятися:**

- окремо за надання кожної адміністративної послуги (типу документа), тобто за кожен виданий дозвіл, висновок, посвідчення про реєстрацію, міжнародний імпортерський сертифікат, або інший документ про державні гарантії (зобов'язання) щодо використання у заявлених цілях товарів;

- за видачу дозволів (висновків) замість тих, що були видані раніше, а також у разі внесення до раніше виданих дозволів (висновків) будь-яких змін;

- виходячи із загальної вартості, визначеної в контракті на момент його укладення або виходячи з вартості, визначеної у додатковій угоді до контракту, згідно з якою збільшується вартість контракту – у разі оформлення та видачі разових дозволів на здійснення експорту/імпорту

товарів в залежності від кількості оформлених дозволів¹;

- в обсязі, передбаченому для оформлення та видачі посвідчення про реєстрацію суб'єкта здійснення міжнародних передач товарів, у разі внесення змін до такого посвідчення.

Згідно з пунктом 3. нового Порядку справляння плати за надання платних адміністративних послуг, визначено перелік документів, які необхідно надати до Держекспортконтролю України для отримання дозвільних документів у галузі державного експортного контролю, а саме:

1) довіреність на ім'я уповноваженої особи платника;

2) оригінал або копію (засвідчену печаткою та підписами відповідальних осіб підприємства) платіжного доручення про перерахування в повному обсязі до бюджету плати за надання адміністративної послуги;

3) довідку відповідного органу, що контролює справляння надходжень бюджету, про фактичне надходження коштів до бюджету. Органи, що контролюють справляння надходжень бюджету визначені постановою Кабінету Міністрів України від 16.02.2011 р. № 106 «Деякі питання ведення обліку податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів бюджету».

Крім того, врегульовано питання часткового використання (невикористання) документів та необхідності повторного отримання таких документів. Плата за їх оформлення та видачу справляється виходячи із загальної вартості, визначеної в контракті на момент його укладання. Зазначеними змінами також встановлено, що плата за оформлення та видачу невикористаних платниками документів не повертається.

Перелік платних адміністративних послуг, що надаються Держекспортконтролем України та розмір плати за їх надання наведено у Додатку 2.

Висновки

Таким чином, до **основних змін** Порядку справляння плати за видачу документів у галузі експортного контролю належать:

1. справляння плати за надання разових дозволів чи висновків з іноземних суб'єктів господарської або іншої діяльності;

2. справляння плати у разі часткового використання (невикористання) дозвільних документів та необхідності повторного отримання таких документів;

3. справляння плати у разі будь-яких змін вартості контракту;

4. справляння плати за видачу дозволів (висновків) замість тих, що були видані раніше, а також у разі внесення до раніше виданих дозволів (висновків) змін, які не впливають на загальну вартість контракту;

5. справляння плати у разі подовження терміну дії дозволів (висновків);

6. справляння плати окремо за кожен разовий дозвіл на здійснення експорту/імпорту за контрактом (договором);

7. справляння плати за інші документи про державні гарантії (зобов'язання) щодо використання у заявлених цілях товарів.

Як підсумок можна також додати, що процедура надання адміністративних послуг Держекспортконтролем України буде і надалі постійно вдосконалюватися шляхом реалізації новацій та інших ініціатив. Суб'єкти здійснення міжнародних передач товарів мають право на якість обслуговування, у тому числі і на якість адміністративних послуг. Необхідність вдосконалення якості базується на очікуванні заявників. Якість – це завжди питання людських цінностей та пріоритетів. Оскільки ці цінності та уподобання мають тенденції змінюватися з часом, то і стандарти та критерії якості мають бути адекватними часу. Саме тому надання якісних адміністративних послуг – умова позитивної роботи Держекспортконтролю України.

¹ Приклад. При оформленні та видачі разового дозволу на здійснення експорту/імпорту товарів за контрактом вартістю 30 тис. грн. надається № 274783 00,01,02,03. Кількість наданих дозволів дорівнює чотирьом. Розмір плати разового дозволу на здійснення експорту/імпорту товарів за контрактом з вартістю до 50 тис. грн. включно становить 20 неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Загальна сума, яку необхідно сплатити $20 \times 4 = 80$ неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

**Тимчасові реквізити рахунків для перерахування платежів
іноземними суб'єктами господарської та іншої діяльності²**

Одержувач – УДК у Подільському районі м. Києва, ідентифікаційний код 26077939;

Банк одержувача – ГУ ДКУ у м. Києві, МФО 820019.

Документ	Код бюджетної класифікації	Розрахунковий рахунок	Призначення платежу
Дозвіл/висновок	24060300	31111115700008	Інші надходження
Міжнародний імпорتنний сертифікат або інший документ про державні гарантії (зобов'язання) щодо використання у заявлених цілях товарів	22011800	33212896700008	Плата за ліцензії та сертифікати

² Уточнюються кожен раз у телефонному режимі перед перерахуванням коштів.

**Перелік платних адміністративних послуг,
що надаються Державною службою експортного
контролю України та розмір плати за їх надання**

Найменування послуги	Розмір плати за надання послуги, неоподатковуваних мінімумів доходів громадян³	Сума в грн.
1. Оформлення та видача посвідчення про реєстрацію суб'єкта здійснення міжнародних передач товарів	200	3400
2. Оформлення та видача висновку на проведення переговорів: - разовий висновок - генеральний висновок - відкритий висновок	20 30 100	340 510 1700
3. Оформлення та видача висновку на здійснення тимчасового ввезення/вивезення товарів: - разовий висновок - генеральний висновок - відкритий висновок	5 10 20	85 170 340
4. Оформлення та видача висновку на транзит товарів територією України	50	850
5. Оформлення та видача дозволу на здійснення експорту/імпорту товарів: - генеральний дозвіл - генеральний дозвіл на здійснення експорту/імпорту товарів на безоплатній основі (у тому числі гарантійне обслуговування або ремонт і постачання запасних частин за рекламацийними актами) - відкритий дозвіл - відкритий дозвіл на здійснення експорту/імпорту товарів на безоплатній основі (у тому числі гарантійне обслуговування або ремонт і постачання запасних частин за рекламацийними актами) - разовий дозвіл на здійснення експорту/імпорту товарів на безоплатній основі ⁴ - разовий дозвіл на здійснення експорту/імпорту товарів за контрактом вартістю: - до 50 тис. грн. включно - від 50 тис. до 500 тис. грн. включно - від 500 тис. до 5 000 тис. грн. включно - від 5 000 тис. до 50 000 тис. грн. включно - понад 50 000 тис. грн.	150 10 250 20 5 20 30 60 100 200	2550 170 4250 340 85 340 510 1020 1700 3400
6. Оформлення та видача міжнародного імпортного сертифіката або інших документів про державні гарантії (зобов'язання) щодо використання у заявлених цілях товарів	50	850

³ Неоподаткований мінімум доходів громадян складає 17 грн.

⁴ Безоплатна основа – це подарунок, вивезення/ввезення продукції або зразку на виставку (без визначення вартості), надання безкоштовного зразку на випробування тощо.

Бовенко О. Я.*Науково-технічний центр експорту та імпорту спеціальних технологій, техніки та матеріалів*

Реформування системи експортного контролю Європейського Союзу

З метою визначення основних напрямів реформування існуючої системи експортного контролю Європейського Союзу у червні 2011 року Комісією ЄС було розроблено документ «Зелена книга. Система контролю Європейського Союзу над експортом подвійного використання: забезпечення безпеки та конкурентоспроможності у світі, що змінюється»¹. Цей документ поклав початок широким публічним консультаціям щодо системи контролю Європейського Союзу над експортом товарів та технологій подвійного використання, які мають допомогти виявити сильні та слабкі сторони існуючої системи контролю. Отримана в ході консультацій інформація буде також використана під час проведення дискусій щодо внесення змін та доповнень до контрольного списку ЄС та для підготовки підсумкового звіту щодо перегляду існуючої системи, який має бути опублікованим на початку 2012 року та поданим на розгляд Європарламенту та Раді Європи.

Автори документа, поміж іншого, вважають, що реформи у сфері експортного контролю, що здійснюються партнерами ЄС, особливо США, чітко продемонстрували економічне значення експортного контролю та необхідність нових зусиль у напрямку зміцнення конкурентоспроможності європейського експорту при одночасному гарантуванні найвищих рівнів безпеки. У зв'язку з оприлюдненням Зеленої Книги Комісія підкреслює свій намір «продовжити розвивати заходи експортного контролю з метою спрощення та посилення

транспарентності інфраструктури підприємницької діяльності для експортерів країн-членів ЄС, які одночасно робитимуть внесок у зміцнення міжнародної безпеки».

За своєю структурою Книга розділена на три частини: перша присвячена більш широкому контексту експортного контролю, друга – докладній інформації щодо діючої системи контролю, запровадженої Регламентом (ЄС) 428/2009², третя – можливим напрямам еволюції системи контролю над експортом подвійного використання.

У вступній частині Зеленої Книги зазначається, що в різних країнах-членах ЄС застосовуються різні підходи до експортного контролю. Діапазон цих підходів простягається від надзвичайно жорстких експортних обмежень у деяких країнах до використання національних заходів, які дозволяють окремим експортерам у деяких країнах експортувати вироби подвійного використання з мінімальними труднощами. Так, у четвертому розділі Книги зазначається, що причиною таких розбіжностей є те, що практична імплементація основного законодавчого акта ЄС (Регламенту 428/2009) щодо експортного контролю над виробами подвійного використання відбувається у значній мірі за розсудом країн-членів. Відмінності між національними підходами можуть бути розділені на три широкі категорії:

1. Адміністративна – держави-члени мають різні підходи до таких питань, як реєстраційні вимоги до експортерів та вимоги щодо

¹ Green Paper. The dual-use export control system of the European Union: ensuring security and competitiveness in a changing world. Brussels, 30.6.2011 (COM (2011) 393 final).

² Council Regulation (EC) No 428/2009 of 5 May 2009 setting up a Community regime for the control of exports, transfer, brokering and transit of dual-use items. Official Journal of the Europe Union, 29.5.2009, L134.

звітності. Крім того, окремі держави-члени вимагають від експортерів імплементації програм внутрішньофірмового контролю перед набуттям права на експорт виробів подвійного використання, в той час як інші країни не вимагають такої імплементації.

2. Матеріально-правова – держави-члени по-різному використовують дозволи (ліцензії), передбачені Регламентом 428/2009. Наприклад, кілька держав-членів імплементавали Національні Генеральні дозволи на експорт, що спростило здійснення експорту, в той же час експортерам з інших країн такі спрощені заходи не є доступними.

3. Оперативна – держави-члени по-різному інтерпретують позиції контрольного списку та по-різному використовують положення Регламенту щодо всеохоплюючого контролю (catch-all controls).

Експорт виробів подвійного використання, здійснюваний приблизно 5 тисячами компаній, складає до 10% загального експорту ЄС. Галузь виробів подвійного використання є великим наймачем висококваліфікованих спеціалістів, які є ключовим фактором конкурентоспроможності Європейського Союзу. У зв'язку з цим підрозділом Книги експортерів просять відповісти на два запитання, що стосуються їхньої оцінки важливості сфери подвійного використання для економіки ЄС та для їх власного бізнесу. Ще одне запитання звернено до компетентних урядових органів і стосується кількісної оцінки експорту подвійного використання у відношенні до усього експорту.

Якщо кілька десятирок років тому контролювані товари можна було знайти у дуже обмеженому колі передових країн, то сьогодні коло постачальників таких товарів значно розширилось. Багато країн-постачальників усвідомили цю тенденцію і розпочали реформи з метою посилення конкурентоспроможності національної промисловості та експорту, одночасно підтримуючи прийнятні рівні безпеки. Згадані реформи, насамперед базуються на заходах спрощення експорту у відношенні до менш чутливого експорту та менш чутливих місць призначення. Але на цей час система експортного контролю ЄС залишається фрагментованою і не забезпечує максимально зближених стандартів для експортерів.

П'ятий розділ Зеленої Книги присвячений розгляду контролю подвійного використання в

ЄС у відповідності до Регламенту 428/2009. У цьому розділі розглядаються ті положення Регламенту, які мають або суперечливий характер, або викликають сумніви щодо достатності окремого виду контролю, або застосовуються у різних країнах-членах настільки по-різному, що втрачають свою початкову мету. Так, в одній країні правило всеохоплюючого контролю може застосовуватися до конкретного виробу, тоді як в іншій країні-члені ЄС до такого ж виробу це правило не застосовується. Це може спричинити певні ризики як щодо безпеки, так і з економічної точки зору. З точки зору безпеки, може статися так, що такий самий виріб є доступним в іншій країні і може бути придбаним без зайвих проблем, і не завжди для легітимних цілей, тоді як в іншій країні наявність процедур, пов'язаних із всеохоплюючим контролем (отримання ліцензії), відвертає від неї законослухняних покупців, які цінують свій час.

Схожа ситуація виникає і у відношенні контролю за транзитом, згідно з яким державам-членам надається право забороняти конкретний транзит товарів третьої країни, але територіальна юридична сила такої заборони обмежується державою-членом, яка видає дозвіл.

Ще однією проблемою двоїстості застосування норм Регламенту є перелік критеріїв, які мають застосовуватися при розгляді заяв на отримання дозволу. Недоліком є надто загальний характер цих критеріїв, що дозволяє їх різну інтерпретацію у різних країнах-членах ЄС.

Шостий розділ Книги пропонує концепцію нової моделі експортного контролю ЄС, основними вимогами якої є:

- спільний підхід усіх органів експортного контролю до оцінки ризиків;
- більший та здійснюваний систематично обмін інформацією щодо підозрілих трансакцій та виданих ліцензій;
- розробка спільного підходу до всеохоплюючого контролю;
- узгоджене правозастосування в усіх країнах ЄС разом з покращенням доступом митниць до релевантної інформації.

Згідно з цією моделлю держави-члени матимуть змогу проводити спільну/скоординовану політику в галузі експортного контролю, яка передбачає таке:

- однакове ставлення до експортерів;
- покращення клімату для бізнесової діяльності;

- посилення контролю за найризикованішими транзакціями;
- зміцнення режиму контролю над експортом та одночасне зростання конкурентоспроможності країн-членів ЄС.

Як наголошується у Зеленій Книзі, для досягнення необхідного рівня гармонізації щодо процедур експортного контролю необхідно узгодити спільний підхід до оцінки ризиків, що використовуватиметься у всіх країнах ЄС у процесі прийняття рішень в галузі експортного контролю, та налагодити ефективний обмін інформацією. Це має забезпечити прийняття схожих рішень у схожих ситуаціях, у тому числі й у відношенні всеохоплюючого контролю.

Повний доступ до інформації надасть ліцензійним органам солідну основу для прийняття кваліфікованих рішень стосовно конкретних експортних транзакцій. У теперішніх умовах рівень обміну інформацією між країнами-членами залишається досить низьким та обмежується тільки даними стосовно виданих відмов для застосування принципу «no-undercut»³. Для того, щоб забезпечити систематичний інформаційний обмін з питань експортного контролю у межах ЄС, згідно з положеннями Зеленої Книги, така інформація повинна включати як мінімум наступне:

- подробиці щодо ліцензій, виданих державами-членами ЄС;
- подробиці щодо експортерів, які займаються експортом виробів подвійного використання;
- подробиці щодо експортерів, зареєстрованих як користувачі генеральних дозволів на експорт;
- інформацію про підозрілих суб'єктів, які намагаються придбати вироби подвійного використання.

У шостому розділі Книги вказуються дві специфічні проблеми, з якими стикаються держави-члени ЄС при застосуванні всеохоплюючого експортного контролю.

1. Якщо одна з держав-членів застосовує всеохоплюючий контроль, тобто вимагає дозвіл на експорт виробу подвійного використання, не внесеного у контрольний список, інша держава ЄС може дозволити цей експорт без будь-яких

обмежень. Діючий Регламент (ЄС) № 428/2009 передбачає тільки інформування інших держав щодо запровадження такого контролю, але не вимагає дій у відповідності до такої інформації. Таким чином, у межах ЄС не створюється однорідне конкурентне середовище;

2. Якщо одна з держав-членів видає відмову в експорті після запровадження всеохоплюючого контролю, інша держава-член не обов'язково робить кроки для імплементації принципу «no-undercut». Хоча Регламент вимагає від держав-учасниць звертатися до переліку чинних відмов та проводити консультації з іншими державами у випадках, пов'язаних із застосуванням всеохоплюючого контролю, у деяких державах-членах процес видачі дозволу може зовсім не застосовуватися. Тобто така держава може продовжувати торгувати такими виробами без будь-яких обмежень, що очевидно порушує принцип однорідного конкурентного середовища для експортерів ЄС і ставить під сумнів питання застосування такого контролю.

Іншою проблемою на шляху повністю інтегрованого ринку виробів подвійного використання є те, що передачі окремих виробів подвійного використання⁴ у межах ЄС підлягають, по суті, таким самим ліцензійним процедурам, як і експорт до третіх країн. Ця проблема загострюється у зв'язку з відсутністю чітких гармонізованих процедур для надання дозволів на передачу в межах ЄС. Часом це призводить до того, що деякі компанії намагаються уникати співпраці між сусідніми країнами, які потребують виконання виснажливих ліцензійних процедур.

Останній розділ Зеленої Книги, сьомий, окреслює запланований графік здійснення наступних кроків на шляху до внесення необхідних поправок до Регламенту:

- 31 жовтня 2011 р. – завершення консультацій;
- січень 2012 р. – звіт про результати, досягнуті у процесі обговорення Зеленої Книги;
- вересень 2012 р. – офіційний звіт для Європарламенту та Ради у відповідності до Статті 25;

³ «не підірвати режим».

⁴ Це стосується виробів Додатку II до Регламенту (ЄС) № 428/2009

- 2013–2014 р.р. – пропозиції щодо внесення поправок до Регламенту ЄС.

Ще одним кроком до реформування системи експортного контролю ЄС в сфері товарів подвійного використання є публікація Пропозицій стосовно внесення змін до Регламенту 428/2009⁵. Перша пропозиція стосується прийняття нового Генерального дозволу ЄС на експорт, друга — оперативного оновлення Єдиного контрольного списку товарів подвійного використання шляхом видання підзаконних актів, які би оновлювали Додаток I до Регламенту 428/2009 (контрольний список) на регулярній основі одразу після прийняття відповідних рішень міжнародними режимами експортного контролю.

Реформа у сфері експортного контролю над товарами подвійного використання, розпочата в Європейському Союзі, безумовно матиме вплив на національну систему експортного контролю України, яка продовжує офіційно проголошений курс на євроінтеграцію, одним з ключових моментів якого є гармонізація українського законодавства, у тому числі в галузі експортного контролю, з законодавством ЄС.

Ми і надалі будемо відслідковувати процес реформування у сфері контролю над товарами подвійного використання в Європейському Союзі, та інформувати про його хід читачів Вісника.

⁵ Proposals for a Regulation of the European Parliament and of the Council amending Regulation (EC) No 428/2009 of 5 May 2009 setting up a Community regime for the control of exports, transfer, brokering and transit of dual-use items. Brussels, 7.11.2011 COM (2011) 704 final, 2011/0310 (COD).

Внутрішньофірмовий експортний контроль у державній компанії *(практика та ефективність застосування)*

Оновлення нормативно-правової бази у галузі експортного контролю призводить до необхідності корегування системи внутрішньофірмового експортного контролю (СВФЕК) на підприємствах та у компаніях, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність та міжнародні передачі товарів, що підлягають державному експортному контролю. До цього також підштовхують світові тенденції на ринках продажу товарів (технологій) військового призначення та подвійного використання, коли на ринки виходять потужні недержавні компанії, які працюють як продавці, посередники або кінцеві споживачі, та які не завжди дотримуються виконання міжнародних вимог щодо нерозповсюдження зброї масового знищення або щодо обмеження продажу звичайних видів озброєння, і для яких головним є отримання надприбутків (особливо в умовах економічної кризи).

Аналіз ефективності застосування

У державній компанії «Артем» СВФЕК було розроблено та впроваджено у 2003 році із набранням чинності Постанови Кабінету Міністрів України від 17.07.2003 р. № 1080 «Про затвердження Порядку державної атестації системи внутрішньофірмового експортного контролю, створеної суб'єктом здійснення міжнародних передач товарів» і Положення про СВФЕК Компанії на даний час має вже третю редакцію.

Служба експортного контролю Компанії (підрозділ, який відповідає за дотримання вимог законодавства у сфері державного експортного контролю та розвиток СВФЕК на підприємстві) за останні роки перетворилася у своєрідний аналітично-консультативний центр, який, окрім відповідних функцій контролю та от-

римання дозволів/висновків, здійснює прогнозування ризиків за своїм напрямком на стадії планування зовнішньоекономічної діяльності підприємства та надає консультації з питань експортного контролю дочірнім підприємствам Компанії, потенційним замовникам (посередникам) своєї продукції, здійснює обмін досвідом з аналогічними підрозділами підприємств авіаційної галузі з різних регіонів України.

Зі змінами у державному законодавстві потрібно більш ретельно аналізувати та контролювати такі етапи зовнішньоекономічної діяльності щодо міжнародних передач контрольованих товарів:

- комерційна пропозиція покупця щодо придбання товарів (технологій) подвійного використання, аналіз щодо можливості їх використання не за основним призначенням;
- підготовка (розробка вимог) до проведення переговорів щодо країн/суб'єктів, на які розповсюджується обмеження відносно постачання певних видів товарів;
- ретельний аналіз договорів (контрактів) із включенням до їх змісту вимог щодо надання відповідних повноважень та документів про гарантії;
- перевірка кінцевого використання своєї продукції з різних інформаційних джерел.

Спеціалісти підрозділу, що відповідає за дотримання вимог державного експортного контролю на підприємстві, повинні чітко усвідомлювати ефективність СВФЕК свого підприємства та можливості її удосконалення виходячи зі специфіки підприємства. Для цього потрібно визначити критерії ефективності СВФЕК, за якими можна визначити три варіанти її стану:

- СВФЕК ефективна і допомагає підприємству у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності;

- СВФЕК не достатньо ефективна, є затримки та зупинки у зовнішньоекономічній діяльності з контрольованими товарами, необхідна доробка певних положень, інструкцій, прийняття допоміжних заходів тощо;

- СВФЕК фактично існує тільки на папері, є принципові помилки при міжнародних передачах товарів та серйозні зауваження (штрафні санкції) від Держекспортконтролю України, із за чого підприємство працює неритмічно, зі значними затримками в отриманні висновків/дозволів і таке інше (не кажучи вже про наслідки такої роботи на міжнародному рівні з іноземними партнерами).

Якими ж можуть бути критерії ефективності СВФЕК підприємства (компанії, організації), що здійснює міжнародні передачі контрольованих товарів?

- Відсутність накладених на підприємство санкцій від державних контролюючих органів щодо обмеження або припинення його зовнішньоекономічної діяльності, яка нанесла шкоду національним інтересам України.

- Відсутність у підприємства не поодиноких штрафних санкцій (штрафів) від Держекспортконтролю за скоєні правопорушення законодавства у сфері експортного контролю.

- Відсутність у підприємства значної кількості письмових зауважень Держекспортконтролю за достатньо короткий період часу щодо обсягу та характеру документів (наявності в поданих документах помилок), які підприємство подає у своїх заявах на отримання висновків/дозволів на міжнародні передачі товарів.

- Успішна зовнішньоекономічна діяльність підприємства у сфері військово-технічного співробітництва (наявність достатньо великої кількості зовнішньоекономічних контрактів, участь у міжнародній кооперації та міждержавних угодах) впродовж значного часу з отриманням відповідних прибутків без значних правопорушень законодавства.

- Високий авторитет (рейтинг) підприємства та його торгової марки на міжнародних ринках на підставі ділового партнерства, дотримання взятих на себе міжнародних зобов'язань, угод, контрактних умов та термінів виконання договорів (контрактів).

Вищенаведений перелік можливих критеріїв представлено з урахуванням досвіду роботи

Компанії, яка працює на ринку озброєнь вже більше 50 років.

Практика застосування

Впровадження та застосування різних організаційних стандартів на державних підприємствах не є складним питанням з огляду на те, що у таких організаціях, окрім славетної історії, є і відповідна корпоративна культура взаємовідносин між підрозділами та спеціалістами, розуміння колективу працювати на єдиний результат та обов'язкове виконання діючих законодавчих актів у будь-якій сфері діяльності підприємства. Не виключенням є СВФЕК нашої Компанії.

Як відомо, скільки існує людство, у торгівлі виключно важливими були якість та ціна товару. А якість військової та спеціальної техніки, від застосування якої безпосередньо залежать людські життя, має особливе значення. Тому у Компанії було розроблено «Керівництво з якості» виготовленої продукції (стандарт підприємства), до якого СВФЕК увійшла складовою частиною.

Стандарт підприємства СТП 143 07699.154-2006 (методика якості) визначає перелік процесів, їх порядок та взаємодію у підготовці, відпрацюванні та прийнятті рішень щодо стратегічного планування у Компанії з метою забезпечення вимог та відповідності стандартам ДСТУ ISO 9001, EN 9100, AQAP-2110. Вимоги стандарту СТП 143 07699.154-2006 є обов'язковими для усіх працівників апарату управління Компанією, її структурних підрозділів, а також підприємств, пов'язаних із Компанією договорами (контрактами) на продукцію фірмового замовлення та виконанням «Спільної угоди про розроблення та впровадження системи управління якістю» (за версією ДСТУ ISO 9001) від 25.12.2002 р. № 11/45-17.

У розробленому «Керівництві з якості» дуже корисними з позиції СВФЕК є такі розділи, як «Стратегічне планування», «Маркетинг», «Порядок формування фірмового замовлення», «Порядок формування, аналізу, укладення та контроль виконання зовнішньоекономічного контракту» тощо. Спеціалісти Служби експортного контролю Компанії оперативно (з наявних баз даних) мають змогу отримати необхідну їм інформацію, яку вони можуть використовувати у своїй роботі.

У спрощеному вигляді схема експертизи товарів, ліцензування та контролю відповідно до

«Порядку формування, аналізу, укладення та контролю виконання зовнішньоекономічного контракту» має такий вигляд.

Етап виконання зовнішньоекономічного контракту / Вид контролю

1. Комерційна пропозиція від Покупця /
Аналіз товару, чи є він продукцією власного виробництва.

2. Визначення необхідності отримання дозволу на міжнародну передачу товару /
Ідентифікація товару та його класифікація відповідно до національних контрольних Списків товарів.

3. Аналіз ризиків та можливості міжнародної передачі товару кінцевому споживачу (посереднику) /

Аналіз повноважень та «історії правопорушень» (чорні списки) у кінцевого споживача (посередника) з міжнародних баз даних.

4. Запит повноважень та реєстраційних документів у Покупця /

Перевірка повноважень та реєстраційних документів Покупця та їх верифікація.

5. Подання заяви до Держекспортконтролю на отримання дозволу на переговори /

Перевірка документів заявника та погодження проведення переговорів з державними органами.

6. Передконтрактні та контрактні переговори /

Контроль переговорів, змісту проекту контракту, звіт щодо проведених переговорів.

7. Аналіз підписаного зовнішньоекономічного контракту /

Аналіз та контроль зобов'язань та гарантій кінцевого споживача (посередника).

8. Подання заявки до Держекспортконтролю на отримання дозволу на міжнародну передачу /

Перевірка документів заявника та надання дозволу Держекспортконтролю на міжнародну передачу товару.

9. Митне оформлення товару /

Перевірка документів після митного оформлення товару (аналіз митної декларації).

10. Відвантаження та перевезення товару /
Контроль відвантаження (пакування) та перевезення товару (аналіз супровідних та транспортних документів).

11. Контроль доставки товару /

Супровід доставки товару уповноваженою особою або отримання від Замовника документа про підтвердження доставки товару.

12. Гарантійне супроводження використання експортованої продукції /
Контроль кінцевого використання товару у Замовника.

Вибір моделі СВФЕК

Вибір такої схеми контролю виконання зовнішньоекономічного контракту та моделі СВФЕК базується на «Методичних рекомендаціях щодо створення суб'єктами здійснення міжнародних передач товарів систем внутрішньофірмового експортного контролю» (наказ Держекспортконтролю № 412 від 17.11.06 р.) з урахуванням специфіки виробничої структури Компанії та технології взаємодії її підрозділів.

У СВФЕК Компанії закладені такі базові положення:

- керівник Служби експортного контролю та співробітники цього підрозділу безпосередньо підпорядковуються керівнику Компанії та його заступнику з питань зовнішньоекономічної діяльності.

- дотримання принципу максимальної централізації щодо експертизи та погодження зовнішньоекономічних договорів (контрактів). Усі без виключення зовнішньоекономічні договори (контракти) Компанії та її філіалів проходять експертизу та погодження у Службі експортного контролю. До того ж, фахівці договірних підрозділів обізнані таким чином, що експертизу проходять також договори на поставки «чутливих» товарів в межах України з метою отримання від покупців-резидентів України необхідних гарантійних документів щодо кінцевого використання продукції Компанії або можливості перепродажу її за кордон.

- оптимізація роботи СВФЕК (об'єднання етапів контролю) з метою спрощення процедур контролю та скорочення часу на ліцензування та відвантаження товарів. Прямий контакт (керівників, фахівців) між договірними підрозділами та Службою експортного контролю, об'єднання функцій контролю у підрозділах, які відповідають за пакування та маркування, відвантаження (перевезення) та митне оформлення продукції.

- впровадження дієвої схеми ознайомлення з вимогами законодавства у сфері експортного контролю керівництва Компанії та працівників підрозділів, задіяних у міжнародних передачах контрольованих товарів. На нашу думку, запорукою успіху в дотриманні вимог законодавства є обізнаність в питаннях експор-

тного контролю у першу чергу працівників довірливих підрозділів, які, згідно зі своїми посадовими інструкціями, безпосередньо працюють з представниками Замовника та беруть участь у складанні договору (контракту).

У Компанії «Артем» усі без виключення фахівці Відділу зовнішньоекономічної діяльності обізнані як з основами експортного контролю в Україні, так і з міжнародними вимогами з цього питання. Навчання проводять фахівці Служби експортного контролю з підключенням за необхідності експертів Держекспортконтролю України. Рівень взаємодії та довіри у цих двох підрозділах настільки високий, що відсутня зайва службова переписка. Відповідальний за договір (контракт) сам формує по змісту вимоги щодо експортного контролю, складає зразки сертифікатів кінцевого споживача або доставки товару, отримує документи щодо повноважень та реєстрації покупця, заповнює внутрішні звіти про здійснені міжнародні передачі за Генеральними та Відкритими дозволами. У процесі контролю виконання договору (контракту) з питань експортного контролю задіяні вже не 2-3 фахівці підрозділу експортного контролю, а ще 10–12 фахівців підрозділу зовнішньоекономічної діяльності.

Така схема взаємодії підрозділів дозволяє опрацьовувати значні масиви інформації у стислий час без зниження якості експортного контролю, проводити прогнозування зовнішньоекономічної діяльності Компанії та попереджувати можливі правопорушення законодавства на ранніх етапах цієї діяльності.

У Компанії розроблені та впроваджені внутрішні (заводські) підпрограми контролю експортно-імпорتنих операцій:

- програма моніторингу етапів підготовки до експорту основної продукції та імпорту комплектуючих виробів у режимі «гарячої лінії» для керівництва Компанії та керівників підрозділів, задіяних у експорті/імпорті товарів, від подачі заявок на дозволи до надання звітів у Держекспортконтроль щодо здійснених поставок (програма контролює процес ліцензування та одержання дозвільних документів щодо імпорту комплектуючих для товарів військового призначення для складального виробництва);

- програма оптимізації процесу ліцензування (має вигляд мережі — графіка), за якою вибирається оптимальний шлях узгодження документів (з точки зору економії часу) для одержання дозволів державних органів на імпорт

комплектуючих виробів та експорт основної продукції;

- програма підготовки вимог для проведення переговорів (аналіз ризиків) та до змісту зовнішньоекономічного договору (контракту) щодо імпортерів, посередників та країн.

Вдосконалення СВФЕК

До питань, які потребують доопрацювання та вдосконалення у СВФЕК підприємства, варто віднести:

- облік та аналіз відмінностей та змін у законодавстві імпортерів відносно змісту та обсягу документів про надання гарантій та повноважень, узгодження вимог імпортерів щодо змісту зовнішньоекономічного договору (контракту);

- контроль обсягів надання послуг з гарантійного та післягарантійного обслуговування експортованої продукції та несанкціонованої передачі технологій;

- комплексне навчання спеціалістів (знання техніки, економіки, міжнародного права), запровадження постійних курсів підвищення кваліфікації у сфері експортного контролю, видання практичних посібників з ідентифікації та класифікації контрольованих товарів.

Висновки та рекомендації

1. Можливості підприємства, яке має атестовану СВФЕК, отримувати Генеральні та Відкриті дозволи/висновки у Держекспортконтролі України важко переоцінити. Особливо це важливо для серійних підприємств оборонного комплексу з достатньо великими виробничими програмами та значним міжнародним військово-технічним співробітництвом (кооперацією).

Відомо, що у бізнесі ніщо так дорого не ціниться, як час. Сучасна практика зовнішньоекономічної діяльності впродовж дії конкретного договору (контракту) диктує часті зміни реквізитів покупців/продавців, корегування ціни за товар та вибір виду валюти, зміни щодо кількості товару та термінів його поставки. А наявність у підприємства Генеральних та Відкритих дозволів/висновків дає можливість оперативно враховувати необхідні зміни щодо експортно-імпорتنих операцій без ризиків зриву чи зупинки виробничих програм за відсутності необхідних ліцензій. Генеральні та Відкриті до-

зволи/висновки дають можливість підприємству працювати ритмічно, без остраху підпасти під штрафні санкції за невиконання договірних зобов'язань та термінів поставки продукції.

2. Наскільки ефективно працює СВФЕК підприємства (компанії, організації) суб'єкт здійснення міжнародних передач товарів повинен, у першу чергу, оцінити сам (див. вище наведені критерії ефективності).

Ні в якому разі СВФЕК, яка впроваджена на підприємстві, не повинна гальмувати зовнішньоекономічну діяльність цього підприємства. Система, маючи функції контролю та можливість оперативного втручання у процес міжнародних передач товарів з метою недопущення порушення законодавства, має допомагати підприємству у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності з контрольованими товарами.

3. Практика показує, що правильно організована СВФЕК має бути максимально наближена до завдань і специфіки підприємства та обсягів його зовнішньоекономічної діяльності, комплексно вирішувати питання проведення експертизи товарів та контролю їх міжнародної передачі.

Всеохоплююча (складна) СВФЕК не завжди буває ефективна. Вона має бути не громіздкою, працездатною, зрозумілою керівництву та фахівцям на самому підприємстві, де вона функціонує. За наявності СВФЕК легше та безпечніше працювати, є можливість уникнути багатьох помилок, навіть коли виникають форс-мажорні обставини при виконанні договору (контракту).

Українською важливою є просвітницька робота, навчання фахівців та розповсюдження знань з експортного контролю серед працівників (підрозділів) підприємства.

На нашу думку, корегування (вдосконалення) СВФЕК підприємства (компанії, організації) повинно відбуватися відразу ж зі змінами законодавства у сфері експортного контролю. У 2012 році достатня кількість потужних державних та недержавних підприємств будуть проходити чергову державну переатестацію своїх СВФЕК, тому вже зараз не завадить критично проаналізувати свою СВФЕК на підприємстві, оновити її або вдосконалити у відповідності до вимог сьогодення.

Грицай Є. О.
начальник відділу Державної служби
експортного контролю України

Запитуйте: відповідаємо

Питання: Згідно з Законом України від 20.02.03 № 549-IV «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання», попередня ідентифікація товарів, а також здійснення необхідних заходів, пов'язаних з отриманням дозвільних документів на право здійснення міжнародних передач таких товарів є обов'язком суб'єкта господарювання та суб'єктів, зазначених у частині третій статті 15 цього Закону. Поряд із вищезазначеним, жодний нормативно-правовий акт у галузі державного експортного контролю України не містить тлумачення терміна «попередня ідентифікація товарів», а також пояснень, що саме включає ця процедура та як вона повинна проводитись суб'єктом господарювання. Чи могли би ви надати відповідь по суті цих питань?

Погоджуюсь з автором питання, визначення терміна «попередня ідентифікація товарів» у законодавстві в галузі державного експортного контролю України відсутнє. Проте така ситуація у жодному разі не повинна викликати занепокоєння у суб'єктів господарювання, оскільки цим же законодавством затверджене досить вичерпне визначення терміна «**ідентифікація товарів**», під яким розуміється процес встановлення відповідності конкретних товарів, які є об'єктами міжнародних передач, найменуванню та опису товарів, внесенних до списків товарів, що підлягають державному експортному контролю (стаття 5 Закону України від 20.02.03 № 549-IV «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання»).

Згідно з вищезазначеним законом, цей процес є одним із найважливіших методів здійснення державного експортного контролю,

оскільки за його результатами ініціюється певна процедура такого контролю, або приймається рішення про відсутність необхідності у ньому. Ідентифікацію товарів здійснює Держекспортконтроль України (пункт 13. Постанови Кабінету Міністрів України від 05.07.97 № 767 «Про затвердження Положення про порядок проведення експертизи в галузі державного експортного контролю»), а «попередню ідентифікацію товарів», тобто ідентифікацію, яка передуює зверненню до Держекспортконтролю України, здійснює безпосередньо суб'єкт господарювання України. Все досить логічно та зрозуміло, у зв'язку з чим законодавчо затверджувати такий термін та його визначення необхідності не виникало.

У контексті поставленого питання вважаю за необхідне звернути увагу на те, що у відповідності до вищезазначеної постанови суб'єкт господарювання України має право доручити проведення попередньої ідентифікації товарів юридичній особі, яка одержала в установленому порядку повноваження на здійснення такої діяльності. Цей шлях вважається найбільш прийнятним для суб'єктів, яким бракує часу або бажання вникати у тонкощі такого процесу. Перелік вказаних юридичних осіб, прізвища їх штатних та позаштатних експертів, а також відповідні позиції (розділи, пункти) списків товарів подвійного використання, міжнародні передачі яких підлягають державному контролю, щодо яких ці експерти мають право проводити експертизу, наведені на офіційному web-сайті Державної служби експортного контролю України у розділі «Попередня ідентифікація товарів» за електронною адресою: www.dsecu.gov.ua.

У разі, якщо суб'єктом господарювання (далі – суб'єкт) прийняте рішення скористатися послугами юридичної особи, яка одержала в установленому порядку повноваження

на здійснення діяльності щодо попередньої ідентифікації товарів, йому необхідно взяти до уваги таке:

- висновок недержавної експертизи щодо ідентифікації товару, який буде отриманий суб'єктом за результатами проведення експертизи уповноваженою юридичною особою, буде мати для Держекспортконтролю України, або для іншого державного органу виключно **рекомендаційний характер**. Більш того, у разі, якщо такий висновок буде оформлений з порушенням вимог, передбачених Інструкцією про порядок надання юридичним особам повноважень на проведення недержавної експертизи товарів у галузі державного експортного контролю, затвердженою наказом Держекспортконтролю України від 15.03.06 № 82, що зареєстрований в Міністерстві юстиції України 29.03.06 за № 345/12219, він взагалі береться до уваги при розгляді звернення не буде;

- вказаний висновок не буде містити відомостей щодо відповідності або невідповідності товару, який є об'єктом експертизи, тим товарам, найменування та опис яких наведені у Списку товарів військового призначення, міжнародні передачі яких підлягають державному контролю, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 20.11.03 № 1807, оскільки відображення цих відомостей у висновку виходить за межі повноважень таких юридичних осіб;

- наявність у матеріалах звернення суб'єкта висновку недержавної експертизи не дає такому суб'єкту будь-яких преференцій під час розгляду його звернення Держекспортконтролем України, крім цього, суб'єкт не уникає необхідності оформлення, підписання та подання до Держекспортконтролю України довідки щодо попередньої ідентифікації товарів;

- висновок недержавної експертизи щодо ідентифікації товару є обмежено інформативним для суб'єкта та Держекспортконтролю України, оскільки немає в Україні жодної юридичної особи чи експерта, повноваження яких охоплювали б усі існуючі позиції списків товарів подвійного використання, міжнародні передачі яких підлягають державному контролю;

- делегувати уповноваженій юридичній особі або хоча б розділити з нею відповідальність за достовірність та повноту відомостей, які стосуються ідентифікації товару та які зазначаються у матеріалах звернення, суб'єкта не вдасться.

Треба зауважити, що цей шлях не єдиний. Є інший, більш складний, проте не без переваг.

Узагальнюючи положення пунктів 4 та 7 Постанови Кабінету Міністрів України від 05.07.97 № 767 «Про затвердження Положення про порядок проведення експертизи в галузі державного експортного контролю», суб'єкт господарювання України, який зацікавлений у проведенні державної експертизи товару з метою визначення віднесення (або не віднесення) його до відповідних позицій списків товарів, міжнародні передачі яких підлягають державному контролю, виступаючи замовником такої експертизи, може з мотивованим запитом звернутися до центрального органу виконавчої влади або іншого державного органу (до компетенції яких відноситься товар) та отримати за результатами такої експертизи відповідний висновок.

Цей висновок буде вважатися висновком державної експертизи, у зв'язку з чим, згідно з пунктом 7 вищезазначеної Постанови, він є обов'язковим для розгляду Держекспортконтролем України та іншими органами виконавчої влади з метою прийняття відповідних рішень. Проте, його наявність у матеріалах звернення суб'єкта також не дасть змоги уникнути необхідності оформлення, підписання та подання до Держекспортконтролю України довідки щодо попередньої ідентифікації товарів.

І, нарешті, останній шлях, який полягає у проведенні попередньої ідентифікації товару безпосередньо суб'єктом господарювання України, тобто мова йде про фактичне виконання ним своїх обов'язків, передбачених Законом України від 20.02.03 № 549-IV «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання». Результатом такої процедури є оформлення довідки щодо попередньої ідентифікації товарів.

Як правило, вся процедура складається з послідовного пошуку відповідей на питання, які викладені у зображеному на малюнку алгоритмі, а також наступних основних етапів:

- пошук інформації про об'єкт експертизи (товар, міжнародні передачі якого суб'єкт має намір здійснювати), її систематизація та оцінка на предмет достовірності, а іноді суперечливості;

- оцінка об'єкта експертизи з точки зору його спеціального призначення або, простіше кажучи, відповідь на питання, чи є він «спеціально призначеним для військового використання»?;

- визначення загальноприйнятого технічного найменування об'єкта експертизи, його

характеристик, опису, сфери використання, хімічного складу, марки, ґатунку, типу, моделі, кількісних співвідношень у ньому відповідних складових (в залежності від об'єкта експертизи), а також інших критеріїв, які можуть вказувати на його належність до однорідної групи виробів, класу речовин, матеріалів, технологій, програмного забезпечення, послуг (технічної допомоги) тощо, визначених у списках товарів, міжнародні передачі яких підлягають державному контролю;

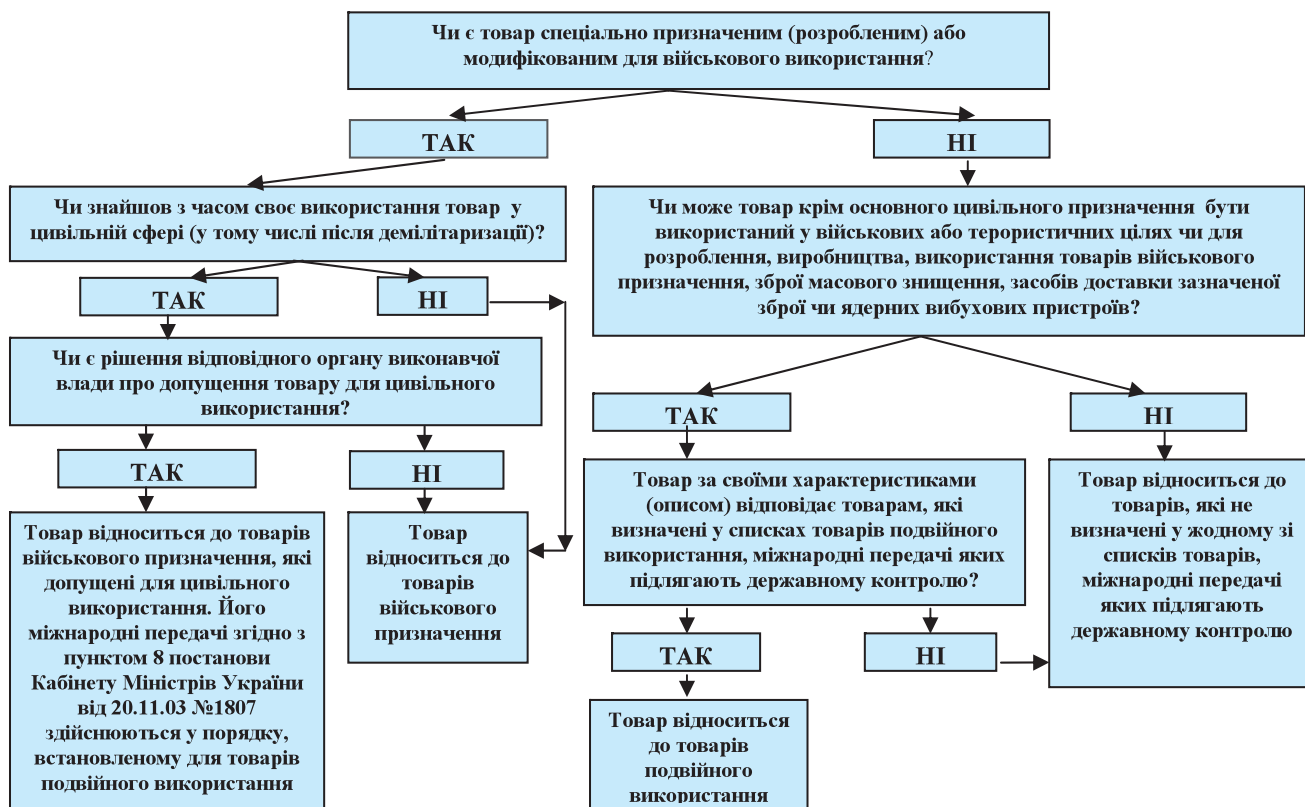
- порівняння визначених у попередньому абзаці ознак, які притаманні об'єкту експертизи з тими, що відповідають аналогічним товарам, наведеним у списках товарів, міжнародні передачі яких підлягають державному контролю;

- визначення за результатами порівняння відповідних позицій (підпозицій) списків това-

рів, міжнародні передачі яких підлягають державному контролю, яким відповідає об'єкт експертизи;

- оформлення та підписання довідки щодо попередньої ідентифікації товарів, а також анованого опису (у разі, коли об'єктом експертизи виступає технологія чи послуга).

Детальні рекомендації стосовно заповнення кожної граfi вищезазначеної довідки викладені у Додатку 4 до Інструкції про реєстрацію у Держекспортконтролі України суб'єктів підприємницької діяльності України як суб'єктів здійснення міжнародних передач товарів, затвердженої наказом Держекспортконтролю України від 27.04.09 № 31, що зареєстрований у Міністерстві юстиції України 15.07.09 за № 637/16653.

Питання, які розглядаються під час проведення попередньої ідентифікації товарів у галузі державного експортного контролю

Чечуок Л. В.
начальник відділу інформаційно-аналітичної
роботи, організації СВФЕК, забезпечення
зв'язків з громадськістю і ЗМІ

Інформаційне повідомлення щодо візиту делегації України до Сполучених Штатів Америки у рамках двостороннього співробітництва в галузі експортного контролю (30 жовтня – 5 листопада 2011 р., м. Вашингтон, Сполучені Штати Америки)

У період з 30 жовтня до 5 листопада 2011 року відбувся візит до США української делегації, очолюваної Головою Державної служби експортного контролю України Дем'яном Володимиром Анатолійовичем. Візит відбувся на виконання відповідного доручення Кабінету Міністрів України в рамках реалізації американської урядової Програми з експортного контролю та безпеки кордонів (EXBS) і Угоди між Міністерством оборони Сполучених Штатів Америки і Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України щодо надання Україні допомоги, пов'язаної із вдосконаленням системи експортного контролю з метою запобігання розповсюдженню зброї масового знищення з України, підписаної 22 жовтня 2001 року.

Візит та заходи, що передували його проведенню, були спрямовані на поглиблення та подальший розвиток двостороннього співробітництва України в галузі експортного контролю, посилення впливу України та підвищення її авторитету як держави-експортера контрольованих товарів, поширення інформації про експортний контроль в Україні, пошук спільних шляхів оперативного реагування на виклики сьогодення, пов'язані з неконтрольованим розповсюдженням зброї масового знищення, систем її доставки та відповідних технологій, небезпекою виникнення й загострення регіональних збройних конфліктів, поширенням міжнародної злочинності і тероризму, а також залучення міжнародної технічної допомоги для

подальшої розбудови державної системи експортного контролю України.

До складу української делегації увійшли представники центральних органів виконавчої влади та інших організацій, діяльність яких пов'язана зі сферою експортного контролю, а саме: Міністерства закордонних справ України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Головного управління розвідки Міноборони України, Державного космічного агентства України, Державної митної служби України, Державної прикордонної служби України та Державної компанії «Укрспецекспорт».

Під час заходу була проведена зустріч з Помічником Державного секретаря США з питань міжнародної безпеки та нерозповсюдження Томасом Кантріменом. Крім того, делегація України відвідала Державний департамент та Міністерства торгівлі США, Центр контролю за імміграцією та порушень у сфері експорту Міністерства внутрішньої безпеки США, здійснила обмін досвідом з представниками Департаменту оборони США та Департаменту енергетики США, служб митного та прикордонного захисту, великих корпорацій США в галузі військово-технічного співробітництва (далі – ВТС) Northrop Grumman та Boeing.

Під час зустрічі Голови Державної служби експортного контролю України В. А. Дем'яна з Помічником Державного секретаря США з питань запобігання розповсюдженню ядерної, хімічної та біологічної зброї Томасом Кантріменом

було обговорено питання співробітництва у галузі експортного контролю та обміну інформацією у сфері нерозповсюдження.

Томас Кантрімен зазначив, що Сполучені Штати Америки мають широкі можливості у сфері верифікації експорту та його контролю, запровадженні процедур всеохоплюючого експортного контролю (т.зв. «catch-all») і готові сприяти українській стороні у вирішенні конкретних проблем у цій сфері. Було підкреслено, що державна система експортного контролю України створювалася за сприяння американської сторони та висловлено сподівання на встановлення більш тісних та довірливих відносин у сфері експортного контролю. Великий інтерес української сторони викликали реформи системи експортного контролю в США.

Пан Кантрімен підтвердив пріоритетність співпраці України та США у сфері нерозповсюдження, високо оцінив результати 11-ї Міжнародної Конференції з питань експортного контролю, яка була проведена у Києві в 2010 році та висловився за встановлення «гарячої лінії» на рівні послів обох держав для оперативного обміну інформацією.

Під час обговорень українська сторона наголосила, що запровадження реформ в експортному контролі в Україні є відповіддю на поставлене Президентом України В. Ф. Януковичем завдання щодо нарощування експортного потенціалу українських підприємств, у тому числі оборонної галузі.

Глава делегації України підкреслив, що Україна продовжуватиме здійснювати суверенну політику у галузі ВТС, водночас дотримуючись своїх міжнародних зобов'язань, що випливають із членства нашої держави в ООН, ОБСЄ та участі в усіх без виключення міжнародних режимах експортного контролю. Наразі відбувається реформа структур, причетних до здійснення військово-технічного співробітництва, створено концерн «Укроборонпром».

Українська сторона зацікавлена виконувати спільні з США програми у космічній та оборонній сферах. Водночас комерційні інтереси не мають превалювати над питаннями безпеки. Якщо існують серйозні аргументи щодо доцільності припинення переговорів або поставок, українська сторона буде уважно їх вивчати та приймати відповідні рішення. За підсумками зустрічі сторони домовилися продовжити обмін думками у сфері нерозповсюдження та експортного контролю з Посольством України в

США та під час візиту до Вашингтону заступника Міністра закордонних справ України – керівника апарату Міністерства закордонних справ України П. А. Клімкіна.

У рамках зустрічі в Департаменті внутрішньої безпеки США заступником Директора Департаменту Метью Кінгом, Директором Центру експортного правозастосування Крейгом Хейлі та спеціальним агентом зазначеного Департаменту Майклом Кохраном українську делегацію було проінформовано щодо реформування системи експортного контролю США. Основною метою такого реформування є докорінна структурна перебудова системи ліцензійних органів та списків контрольованих товарів, перегляд обмежень на експорт продукції американських оборонних компаній з одночасним зосередженням головних зусиль на контролі за розповсюдженням найбільш критичних товарів і технологій. Основним напрямом реформування є створення (визначення) єдиного ліцензійного органу.

На цей час питаннями ліцензування опікуються Державний Департамент США, Департамент торгівлі США та Департамент оборони США. Така система, як зазначила американська сторона, послаблює можливість належного контролю за здійсненням міжнародних передач товарів і технологій, які мають бути захищені з точки зору національної безпеки, призводить до дублювання функцій та створює додаткові навантаження на експортерів під час визначення, до якого саме органу звертатися за отриманням відповідного ліцензійного документа.

З метою вирішення цих проблем у період реформування був створений міжвідомчий Координаційний центр, до функцій якого входить забезпечення оперативного міжвідомчого погодження питань ліцензування та правозастосування в галузі експортного контролю, а також завдання інформаційного центру для експортерів. Діяльність такого Центру сприяє посиленню системи безпеки в сфері експорту.

У цьому відношенні цілком позитивно був сприйнятий досвід України зі створення та ефективного функціонування Державної служби експортного контролю України як центрального органу виконавчої влади, який забезпечує реалізацію політики в галузі експортного контролю, виконання повного комплексу процедур ліцензування та координацію оперативного міжвідомчого погодження проблемних питань з єдиного центру.

Важливим напрямом реформування є модифікація списків товарів, що підлягають експортному контролю, яка полягає в об'єднанні списків товарів військового призначення та подвійного використання з розподілом за так званими «рівнями важливості» з точки зору їх застосування та відпрацювання нових критеріїв оцінки можливості експорту таких товарів. Одночасно в рамках реформи здійснюватиметься впровадження загальної електронної системи обміну інформацією, яка дозволить створити єдину систему електронного документообігу з питань ліцензування.

Зі свого боку українською делегацією була представлена інформація щодо діючої на цей час системи експортного контролю України, основних етапів її реформування, нормативно-правового забезпечення цієї галузі та здійснення заходів зі зменшення регуляторного впливу на експортерів, механізмів вдосконалення системи правозастосування та попередження правопорушень у галузі експортного контролю та різних аспектів співробітництва з підприємствами.

Під час роботи в Міністерстві торгівлі США делегацію України прийняв заступник Помічника Міністра торгівлі з питань управління експортом Мартін Борман. Представники України мали нагоду ознайомитися з основними підходами Міністерства як уповноваженого Президентом США органу для здійснення експортного контролю щодо принципів форму-

вання контрольних списків, підтвердження кінцевих користувачів, взаємодії з виробниками продукції, правозастосування при здійсненні експортного контролю.

Протягом візиту відбулося спілкування членів делегації України з посадовцями офісу Міністра оборони США щодо формування політики експортних обмежень, Департаменту енергетики США — щодо реалізації Міжнародної програми експортного контролю в галузі нерозповсюдження ядерної зброї, Програми з експортного контролю та безпеки кордонів (EXBS), а також програми «Друга лінія захисту». Були також проведені переговори з представниками корпорацій ВТС США Northrop Grumman та Boeing.

Під час перебування делегації у Вашингтоні її члени виступили з презентаціями та доповідями.

У цілому візит делегації України підтвердив дух стратегічного партнерства між Україною та США у такій чутливій сфері, як нерозповсюдження та експортний контроль. Рівень та тематика обговорень засвідчили наявність значного потенціалу у розвитку відносин між двома державами у галузі експортного контролю.

Проведення подібних заходів за участю органів виконавчої влади України та за підтримки Уряду України сприятиме формуванню гнучкої, адекватної викликам сьогодення політики України у галузі державного експортного контролю.